

"...ETTEI SIIHEN VAIN TULE TUKKIMIEHENPÄITÄ."

Lapsen luontosuhteen vahvistaminen elämyksellisellä metsäleirillä

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	
Koulutusohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma	
Työn tekijä(t) Pirjo Huttunen, Heli-Marketta Ruhanen, Minna Talvensaari	
Työn nimi "...ettei siihen vain tule tukkimiehenpäitä." Lapsen luontosuhteen vahvistaminen elämyksellisellä metsäleirillä	
Päiväys 20.5.2014	Sivumäärä/Liitteet 52/6
Ohjaaja(t) Marjaana Tuovinen	
Toimeksiantaja/Yhteistyökumppani(t) Iisalmen 4H-yhdistys ry	
<p>Tiivistelmä</p> <p>Opinnäytetyönä pidettiin elämyksellinen metsäleiri 5–7-vuotiaille lapsille. Leiri pidettiin Sonkajärvellä viiden päivän mittaisena päiväleirinä. Toimeksiantajana oli Iisalmen 4H-yhdistys ry. Tavoitteena oli vahvistaa lasten luontosuhdetta ja osallisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä. Leirillä tarjottiin uusia oppimiskokemuksia elämysten sekä luovien ja toiminnallisten menetelmien avulla. Kehittämistehtävänä oli uuden toimintamallin luominen Iisalmen 4H-yhdistykselle.</p> <p>Luonto ja metsä ovat innostavia toiminta- ja oppimisympäristöjä, joissa on helppo toteuttaa ohjattuja ja tutkivan oppimisen toimintatuokioita. Metsä tarjoaa virikkeitä ja monipuolisia mahdollisuuksia vapaalle leikille. Opinnäytetyön arviointimenetelminä käytettiin havainnointia ja kirjallista sekä suullista palautetta. Tulosten perusteella voidaan todeta, että leiri toimintamuotona vahvisti luontosuhdetta ja osallisuutta sekä ennaltaehkäisi syrjäytymistä. Lasten luontotietous ja kiinnostus luontoa kohtaan kasvoivat. Lisäksi leikkiminen ja liikkuminen luonnossa lisääntyivät.</p> <p>Opinnäytetyöstä toimeksiantaja sai tietoa leiritoiminnan järjestämisestä varhaiskasvatusikäisille lapsille. Jatkotutkimusaiheena voisi olla lasten luontosuhteen vahvistaminen muissa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Alle kouluikäisten lasten leirejä voidaan kehittää eri luontokasvatuksen teemojen ympärille. Myös kouluikäisten lasten kanssa luontosuhteen vahvistamista erilaisin toiminnallisilla menetelmin voisi kehittää ja tutkia.</p>	
Avainsanat Luontosuhde, elämyspedagogiikka, osallisuus, syrjäytymisen ehkäisy, leiri	

Field of Study Social Services, Health and Sports			
Degree Programme Degree Programme in Social Services			
Author(s) Pirjo Huttunen, Heli-Marketta Ruhanen, Minna Talvensaari			
Title of Thesis "...so that there wont be any pine weevil." Strenghtening children ´s relationship with nature by an experiential camp in forest			
Date	20.5.2014	Pages/Appendices	52/6
Supervisor(s) Marjaana Tuovinen			
Client Organisation /Partners 4H-organisation Iisalmi			
<p>Abstract</p> <p>The purpose of this thesis was to organize a memorable camp for children aged five to seven. The camp was held in Sonkajärvi. The camp was organized as a day camp and it lasted for five days. This thesis was assigned by the 4H-organisation Iisalmi. The goal was to strengthen children ´s relationship with nature and participation and also to pre-vent marginalization. Another goal was to enable children to have new learning experiences through diverse experiences and creative and functional methods. The development task was to develop a new practice to the 4H-organisation Iisalmi.</p> <p>Nature and the woods are inspiring activity and learning environments. It is easy to carry out supervised activity sessions and also explorative learning sessions in nature. The woods offer stimulus and diverse opportunities for free play. Evaluation methods were observation and also written and spoken feedback. After evaluation it can be said that the camp as a practice worked to strengthen children ´s relationship with nature and participation and it prevented marginalization. Children ´s knowledge about nature and interest in nature increased. Also children ´s playing and exercising in nature increased.</p> <p>Through this thesis the client organization got information about organizing camps for younger children. The next research could be strengthening children ´s relationship with nature in other early childhood education operational environments. It would be good to develop camps which have different kinds of nature education themes for children. Also strengthening school aged children ´s relationship with nature with different kinds of functional methods could be a theme for a further study.</p>			
Keywords Relationship with nature, participation, preventing marginalization, experience pedagogy, camp			

SISÄLTÖ

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
2	LAPSEN LUONTOSUHDE.....	7
2.1	Luontosuhteen merkitys lapselle	7
2.2	Luontosuhteen vahvistaminen luontokasvatuksen keinoin	9
2.3	Luonto ja metsä toiminta- ja oppimisympäristönä	11
3	ELÄMYSPEDAGOGIIKKA LASTEN LUONTOKASVATUKSESSA	13
3.1	Varhaiskasvatuksen seikkailukasvatus.....	13
3.2	Lapsilähtöisen toiminnan ohjaaminen	14
4	SYRJÄYTYMISPROSESSIN EHKÄISEMINEN LUONTOSUHDETTA VAHVISTAMALLA	17
4.1	Syrjäytyminen.....	17
4.2	Osallisuus syrjäytymisen ehkäisyssä	18
5	METSÄISEN ELÄMYSLEIRIN TOTEUTTAMINEN.....	20
5.1	Yhteistoiminnallinen suunnittelu toimeksiantajan kanssa	21
5.2	Leiritoiminnan sisällölliset valinnat ja pedagoginen suunnittelu.....	23
5.3	Leirin toteutus	24
5.4	Toimintatuokioiden kuvaus.....	25
5.5	Metsäisen elämysleirin arviointi	31
5.5.1	Luontosuhteen vahvistamisen toteutumisen arviointia	32
5.5.2	Elämyspedagogiikan toteutumisen arviointia	34
5.5.3	Osallisuuden vahvistamisen toteutumisen arviointia	37
5.5.4	Elämyksellisen metsäleirin palaute	41
5.6	Kehittämisehdotukset	44
6	POHDINTA.....	47
	LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT.....	50
	LIITE 1: LEIRIN MAINOS.....	50
	LIITE 2: LEIRIKIRJE.....	54
	LIITE 3: ESITIETOLOMAKE.....	56
	LIITE 4: LEIRIDIPLOMI	58
	LIITE 5: PALAUTELOMAKE	59
	LIITE 6: LEIRIN VIIKKOSUUNNITELMA.....	61

1 JOHDANTO

Jean-Jacques Rousseau: Luonto on tärkein kasvattajamme (Kokljuschkin 2000, 56).

Luonnossa oleminen palauttaa ihmisen oman rytmin, rauhan ja tasapainon. Luontokokemuksen positiivista vaikutusta ihmiseen kutsutaan elpymiseksi. Luontosuhteen heikentymisen myötä ihminen saattaa alkaa toimia myös omaa luontoaan vastaan. Tämä voi johtaa sekä henkiseen että fyysiseen huonovointisuuteen. Luontoympäristössä saavutettava kokemus voi tukea psyykkisen kuormituksen helpottumista. (Heiskanen ja Kailo 2006, 58–60.)

Luontosuhteen heikentyminen voi aiheuttaa psyykkisiä ongelmia. Sen myötä ihminen voi menettää yhteyden omaan itseensä tuntevana ja kokevana eettisenä toimijana. Tästä voi seurata se, että ihminen toimii omaa arvomaailmaansa sekä toiveitaan ja tarpeitaan vastaan. (Salonen 2005, 14, 22.) Ihmisen eläminen yhteydessä ympäröivään luontoon merkitsee tasapainoista vuorovaikutusta ihmisen ja luonnon välillä. Se on tuntemusta läsnäolosta oman itsen kanssa olemisesta ja oman itsensä tuntemisesta. Läsnäolon kokemus on tunnetta minän eheydestä. (Korpela 2009; Hautala, Hämäläinen, Mäkelä ja Rusi-Pyykkönen 2011, 80 mukaan).

Syrjäytymisen ehkäisyssä tärkeää on osallisuuden vahvistaminen. Osallisuus tarkoittaa yhteiskuntaan ja yhteisöön kuulumista; se on oikeutta olla läsnä ja osallistua. (Parikka-Nihti 2011, 34 – 36.) Yhdenvertaisuuden tunteen kokeminen on lapsille tärkeää, ja jokaisella lapsella onkin oikeus olla yhdenvertainen muiden kanssa. Jokainen on arvokas ja tärkeä omana itsenään, eikä ketään saa syrjiä. (Lapsiasiavaltuutetun [www-sivu s.a.](http://www.sivu.s.a))

Children & Nature Network puheenjohtajan ja kirjailijan Richard Louv mukaan lapset ja nuoret ovat paljon sisätiloissa, ja ulkoleikit ovat vähentyneet. Louv haastatteli 80-luvulla lähes kolmeatuhatta lasta ja vanhempaa. Näissä haastatteluissa on tullut esille, että ulkona oleminen oli jo tuolloin huomattavasti vähentynyt. Yhtenä syynä tähän on pidetty elektroniikan kehittymistä ja lisääntymistä kotitalouksissa. (Louv 2008, 10–11.) Tästä syystä koemme, että huomion kiinnittäminen lasten luontosuhteen vahvistamiseen on tärkeää.

Luontosuhde ja sen vahvistaminen on ajankohtainen asia. Luonto-Liitto ry on järjestänyt vuonna 2011 Lapset luontoon -kampanjan, jonka tavoitteena oli nostaa esiin lasten luontosuhteen merkitystä. Tarkoituksena oli kannustaa lapsen lähellä olevia aikuisia luomaan mahdollisuuksia uusiin luontokokemuksiin ja elämyksiin omassa arkiympäristössä. Kampanjalla on haluttu myös muistuttaa päättäjiä heidän tärkeästä tehtävästään; lasten ympäristösuhteen vahvistamiseen tarvittavien puitteiden turvaamisesta. (Luonto-Liitto ry:n [www-sivu](http://www.sivu) 2011a.)

Toimintaympäristönä metsä antaa erinomaiset edellytykset koko lapsen iän kestävän ulkoiluharrastuneisuuden ja myönteisen luontosuhteen kehittymiselle. (Nikkinen 2001, 205.) Pienten lasten oppimisessa tulee painottaa lasten oman aktiivisen ja omaehtoisen toiminnan kautta saatuja elämyksiä. Luonnosta lapsi saa monenlaisia tunne- ja esteettisiä kokemuksia sekä pohjaa luovalle toiminnalle.

nalle. Lapsi saa luonnosta elämyksiä, jotka virittävät lasta käsittelemään niitä myös itsenäisesti. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen & Kurvinen 2006, 522.)

Luonto rauhoittaa ja tuottaa mielihyvää. Luontosuhteen vahvistamisella voidaan vaikuttaa ihmisten hyvinvointiin ja syrjäytymiseen. Luonnossa liikkussa, havainnoidessa ja tutkiessa yhdessä toisten ihmisten kanssa vuorovaikutus ja ystävystyminen ovat luontevampaa. Myös yhdessä tekeminen ja kokemusten jakaminen luonnossa vahvistaa sosiaalisia suhteita, oppimista ja muistoja. Lapsi voi omien hyvien luontokokemusten kautta innostaa myös vanhempiaan ja perhettään lähtemään luontoon. Luonnossa liikkumisella on positiivisia vaikutuksia fyysiseen hyvinvointiin; liikkuminen vaihtelevassa maastossa vaikuttaa koko kehoon. Lasten liikkuminen vaihtelevassa ja monipuolisessa maastossa kehittää motorisia taitoja ja koordinaatiota. Luonnossa kaikki aistit herkistyvät ja ovat käytössä.

Opinnäytetyömme aiheena on elämyksellisen metsäleirin järjestäminen 5–7-vuotiaille. Tarkoituksena on suunnitella viisi päivää kestävä päiväleiri, jonka tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja osallisuutta sekä ehkäistä syrjäytymistä erilaisin luovin, toiminnallisoin ja elämypedagogisin menetelmin. Leirillä selvitämme, miten lasten luontosuhde vahvistuu viikon aikana. Leiri järjestetään Sonkajärvellä, sillä lapsille suunnattu toiminta on siellä kesäisin vähäistä. Leiripaikkana toimii Mansikkavirran kylätalo, jossa puitteet metsäleirin järjestämiselle ovat hyvät. Opinnäytetyömme toimeksiantaja on Iisalmen 4H-yhdistys ry.

Päiväkodeissa, kouluissa ja muissa varhaiskasvatusympäristöissä luontoa tulisi hyödyntää mahdollisimman paljon, sillä pihamaa ja sisätilat eivät ole niin monipuolisia ja virikkeellisiä ympäristöjä lasten leikeille. Aikuisten tulee lähteä rohkeasti lasten kanssa lähimetsään. Luonto toimii innostajana, ja myös aikuisten asenteet vaikuttavat lapsen kokemuksiin luonnosta.

Sosionomin työssä korostuu yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Näihin asioihin tulee kiinnittää huomiota jo varhaislapsuudessa. Nykyään lapset ja nuoret ovat paljon sisätiloissa erilaisen elektroniikan parissa, ja ulkoleikit ovat vähentyneet. Ihmiset viettävät paljon aikaa yksin kotonaan esimerkiksi tietokonepelejä pelaten, mikä johtaa vuorovaikutus- ja sosiaalisten suhteiden vähenemiseen. Myös sosiaaliset mediat vähentävät kasvotusten tapahtuvia kontakteja, ja ihmisten välinen vuorovaikutus tapahtuu monenlaisten laitteiden välityksellä. Tämä voi johtaa ihmisen syrjäytymiseen luonnosta, itsestään ja yhteiskunnasta. Siksi ihmisiä tulee kannustaa yhä enemmän liikkumaan luonnossa ja yhteisölliseen toimintaan sekä korostaa niiden tärkeyttä. Varhaiskasvattajilla on tärkeä rooli tämän sanoman eteenpäin viemissä.

2 LAPSEN LUONTOSUHDE

Luontosuhde on tunnetta, tietoa ja toimintaa. Hyvään luontosuhteeseen kuuluu se, että ymmärrämme luonnon vaikutuksen omaan hyvinvointiimme, ja että oma toimintamme vaikuttaa luontoon. Jokainen rakentaa luontosuhteensa itse ja sen rakentumiseen vaikuttavat omat kokemukset ja pohdinnat. (Salminen 2003, 10.)

Luontosuhteessa on neljä kerrosta; aistihavainnot, tiedon kerros, mielikuvien kerros ja suoran hyödyntämisen kerros. Aistihavaintoihin kuuluvat hajut, näyt, äänet ja tunnot. Tiedon kerrokseen sisältyvät luontoon liittyvät tiedot ja kuvitelmat. Mielikuvien kerrokseen tallentuvat monenlaiset elämykset ja tunnelmat. Suoran hyödyntämisen kerrokseen kuuluu esimerkiksi marjastuksen kannalta tarpeellisia tietoja ja taitoja. (Karvinen, Hinkkanen, Nykänen, Kinnunen ja Karhu 1997, 17.)

2.1 Luontosuhteen merkitys lapselle

Jokaiselle lapselle on tärkeää, että hänelle syntyy elämysten ja kokemusten kautta elämänmittainen suhde elinympäristöönsä. Aika, jonka lapsi viettää ulkona lähiympäristössään tukee hänen hyvinvointiaan ja terveyttään monin eri tavoin. (Luontoliitto ry 2011.) Luonto on oppimiselle sopivan haasteellinen ympäristö ja se tarjoaa lapsen kehitykselle lähes rajattomat puitteet. Seikkailu luonnossa tarjoaa virikeympäristön sekä motoriselle että henkiselle kehitykselle. (Kokljuschkin 2000, 56–57.)

Lapsen sosiaalisena ja fyysisenä ympäristönä luontoympäristö antaa mahdollisuuden rentoutumiseen, rauhoittumiseen, virkistymiseen, minäkuvan selkiintymiseen, itsetunnon vahvistumiseen ja stressioireiden helpottumiseen. Lisäksi luontoympäristö tarjoaa mahdollisuuden yksityisyyden ja yhteisöllisyyden säätelyyn. Näitä molempia tarvitaan; mahdollisuutta olla ja toimia yhdessä. (Polvinen, Pihlajamaa ja Berg 2012, 2012, 13.)

2000-luvun alkupuolen lapset viettävät vähemmän aikaa ulkona leikkien kuin vanhempansa omassa lapsuudessaan. Lisäksi 2000-luvun lapset ulkona ollessaan pelaavat enemmän organisoituja lajeja ja vähemmän esimerkiksi leikkivät pihaleikkejä naapuruston lasten kanssa. Lasten sähköisen median käyttö on lisääntynyt. Alle 6-vuotiaat lapset viettävät keskimäärin puolitoista tuntia päivittäin median parissa. 8–18 -vuotiaiden lasten kohdalla vastaava luku on jopa 6,5 tuntia päivässä. (Charles ja Louv 2009, 4, 7.)

Children & Nature Network puheenjohtaja ja kirjailija Richard Louv on lanseerannut vuonna 2005 termin Nature–Deficit Disorder, joka tarkoittaa luonnon puutoshäiriötä. Termillä hän kuvaa lapsen vieraantumista luonnosta, ja sitä, miten se voi vaikuttaa lapsen terveyteen ja hyvinvointiin. (Louv 2008, 10.) Luonnosta vieraantumisen käsitystä tukee lasten mielipaikkojen siirtyminen sisätiloihin. Näyttäisi siltä, että yksi sukupolvi on jo käytännössä vieraantunut etenkin metsäluonnosta, ja vielä vieraantuneempia ovat heidän lapsensa tulevaisuudessa. Vieraantumiseen vaikuttavat osaltaan sosiaalinen media, pelit ja internet. Luonnon yhteyttä omaan tai yhteiskunnan hyvinvointiin ei välttämättä täysin ymmärretä. Lisäksi kestävä kehityksen merkitystä ei välttämättä useinkaan ymmärretä.

Luonnosta vieraantuminen voi näkyä jopa muutoksina lasten fyysisessä kehityksessä esimerkiksi tasapainon heikkenemisenä. (Polvinen ym. 2012, 6, 9.)

Ympäristö vaikuttaa ihmiseen. Se voi aiheuttaa psyykkistä pahoinvointia ja mielenterveysongelmia. Tai se voi edesauttaa hyvinvointia ja mielenterveyttä. (Polvinen ym. 2012, 13.) Luonnon elvyttävä vaikutus voidaan nähdä kehontoiminnoissa. Elvyttävä kokemus saa aikaan esimerkiksi verenpaineen laskua ja pulssin tasaantumista. Luontokokemuksen myötä ihminen saa tunteen siitä, että arkielämän murheet ja huolet asettuvat perspektiiviin. (Huttunen 2011.)

Tampereen yliopiston psykologian professori, ympäristöpsykologian dosentti Kalevi Korpelan (2009) mukaan luontoympäristö tarjoaa elpymiskokemuksen neljän eri osakokemuksen myötä. Nämä neljä tekijää ovat ympäristöstä syntyvä lumoutuminen, arkipäivästä irtautumisen kokemus, tunne ympäristön yhtenäisyydestä ja johdonmukaisuudesta ja tunne ympäristön sopivuudesta itselle. Lumoutuminen on elvyttävä ja intensiivinen kokemus luontoympäristössä. Arkipäivästä irtautumisella tarkoitetaan arjen kiireistä, vaatimuksista ja rutiineista pois pääsemistä. Mitä enemmän luonnosta lumoutuu, kokee yhtenäisyyden tuntua ja itselle sopivuutta tietyssä paikassa, sitä todennäköisemmin saa elpymiskokemuksen lisäksi rentoutumisen ja rauhoittumisen kokemuksia. (Korpela 2009; Hautala ym. 2011, 80–81 mukaan).

Luonnolla on havaittu myös olevan yhteyksiä lapsen sosioemotionaaliseen ja tiedolliseen kehitykseen. Kirsi Salosen kirjoittamassa kirjassa *Mielen luonto - Eko- ja ympäristöpsykologinen näkökulma* kerrotaan, että tutkimusten mukaan yhä edelleen yleistyvät ylivilkkauden oireet lievittyvät silloin, kun lapsella on mahdollisuus aistia esimerkiksi luonnon ääniä ja näkymiä. Tarkkaavaisuus ja keskittymiskyky parantuvat elvyttävillä luontokokemuksilla. Yhdysvaltalaisen tutkimuksen mukaan luonnossa liikkuminen vaikuttaa positiivisesti keskittymiskykyyn. Tutkimuksessa 7–12-vuotiaat ADHD-oireiset lapset onnistuivat paremmin keskittymistä vaativissa tehtävissä luonnonpuistossa kävelyn jälkeen kuin kaupunkiympäristössä kävelyn jälkeen. Metsäntutkimuslaitoksen, Tampereen yliopiston, THL:n ja japanilaisen tutkimusryhmän tekemän tutkimuksen *Green infrastructures for health in the future living environments* mukaan kävely puistossa parantaa keskittymiskykyä ja tarkkaavaisuutta. (Children and nature network 2012, 43; Huttunen 2011; Polvinen ym. 2012, 13; Toikkanen 2014.)

Luonto tarjoaa paljon mahdollisuuksia leikeille. Yhteisten kokemusten ja yhteisleikkien myötä sosiaaliset taidot kehittyvät. Sosiaalinen kehitys tarkoittaa esimerkiksi vuorovaikutustaitojen ja muiden kanssa toimimisen oppimista. Sosiaalinen kehitys pitää sisällään rooleja ja arvoja, joita lapsi omaksumaa lähiympäristöstään sekä yhteiskunnasta. Lapsia on helppo ohjata tiedostamaan, mitä luonnossa voi tehdä tai mitä ei voi tehdä. Empatiataitoja voidaan vahvistaa myös esimerkiksi eläinten maailmaan eläydyttäessä. Empatia tarkoittaa kykyä ymmärtää toisten tunteita ja eläytyä niihin. Lapsi oppii myös eettisiä taitoja, esimerkiksi vastuuta ympäristön tilasta sekä itsestä ja toisista huolehtimista. Hyvä pohja lapsen emotionaalille kasvuille on aikuisten luoma turvallinen olotila. Kun lapsi tuntee ja oppii liikkumaan omassa lähiympäristössään, myös hänen oma elämänhallintansa lisääntyy. (Vilén ym. 2006, 157, 522.)

Havaintojen kuvaileminen kiinnittää huomion ilmiöiden ominaisuuksiin ja näin opitaan erottamaan ilmiöille olennaisia asioita. Näin lapsen kielellinen ilmaisu vahvistuu. Lapsen kielellisiä valmiuksia kehittävät muun muassa keskusteleminen ja satujen kertominen luonnossa. (Vilén ym. 2006, 522–523.) Kielen kehitys jatkuu läpi koko kouluiän, ja lapsi oppii koko ajan uusia sanoja ja käsitteitä (Lyytinen 1997, 105). Ajattelun taitoja kehitetään esimerkiksi vertailemalla ilmiöiden samanlaisuutta ja erilaisuutta. Luonnossa ja luonnonmateriaaleilla leikkiessä lapsen mielikuvitus kehittyy. (Vilén ym. 2006, 522–523.)

Luontoympäristöllä on myönteinen vaikutus lapsen kehon hallintaan. Luonto tarjoaa monipuoliset mahdollisuudet harjaannuttaa leikin ohessa motorisia perustaitoja. (Polvinen ym. 2012, 13.) Lapset, jotka leikkivät enemmän ulkona luonnossa ja erilaisissa ympäristöissä, ovat motorisesti lahjakkaampia kuin vähemmän luonnossa leikkivät (Louv 2008, 49). Ulkoillessa myös lapsen fyysinen kunto paranee (Vilén ym. 2006, 522). Yhdysvalloissa tehdyn tutkimuksen mukaan ulkona ja luonnossa liikkuminen vaikuttaa ehkäisevästi ylipainoisuuteen. Lapsilla, jotka katsovat enemmän televisiota, on suurempi painoindeksi, kun taas lapset, jotka viettävät enemmän aikaa ulkona, on pienempi painoindeksi. (Children and nature network 2012, 52.) Ulkoilun myötä myös vastustuskyky paranee. Raitis ilma tekee lapselle hyvää, ja se saa aikaan hyvän ruokahalun lisäksi myös luonnollisen väsymyksen. Ulkona lapsi on myös virkeämpi ja vastaanottavaisempi ja hän voi liikkua ulkona vapaammin kuin sisällä. Näin myös energian purkaminen onnistuu ulkona paremmin kuin sisätiloissa. (Vilén ym. 2006, 522.)

Lapsen tulisi saada nauttia omasta elinympäristöstään. Näin lapselle kehittyy samalla vastuuntunto oman ympäristön huolehtimisesta. (Vilén ym. 2006, 521.) Luontosuhteen myötä lapsi voi oppia kestävä kehityksen periaatteita. Kestävä kehitys tarkoittaa biologisen monimuotoisuuden ja ekosysteemien toimivuuden säilyttämistä, sekä ihmisten taloudellisten ja aineellisten toimintojen sopeuttamista luonnon kestävyyskykyyn (Ympäristöministeriö 2012). Kasvatuksen näkökulmasta ekologisella kestävyydellä tarkoitetaan esimerkiksi huolehtimista, rakkauden ja välittämisen tunteita niin luontoa, lähiympäristöä kuin toisia kohtaan. Kun lapsi saa kokemuksen siitä, että häntä arvostetaan, on hänen helpompi arvostaa muita ja ympäristöä. (Parikka-Nihti 2011, 18.)

Luonnonsuojelun kannalta tärkeitä asioita on hyvä opetella luonnon keskellä. Luonnon suojeleminen ja eläminen tasapainossa luonnon kanssa ovat tärkeitä tehtäviä, jotka tulee välittää myös lapsille (Kokljuschkin 2000, 57). Myös kulttuurisesta näkökulmasta kestävä kehitys on tärkeässä roolissa. Kulttuurisesti kestävässä kehityksessä tavoitteena on vahvistaa kulttuurista identiteettiä, mihin pyritään perinteitä, maisemaa ja luontoa vaalimalla. Kulttuurisesti metsä kuuluu vahvasti suomalaisuuteen. Sieltä voi saada niin henkisiä kuin fyysisiäkin voimia. (Parikka-Nihti 2011, 23–26.)

2.2 Luontosuhteen vahvistaminen luontokasvatuksen keinoin

Varhaiskasvatuksen luontokasvatus on luontoon ja sen moninaisuuteen tutustumista toimimalla ja tutkimalla. Luontokasvatuksen tarkoituksena on antaa lapselle mahdollisuus tunnesiteen luomiseen luontoon. Kun lapsi tuntee luonnon läheiseksi, hän haluaa toimia myös sitä säästämällä. Hänen oma-

kohtaiset oivalluksensa ja elämyksensä sekä kokemukset ja havainnot ovat ensisijaisessa asemassa luontosuhteen syntymisessä. Luontokasvatukseen kuuluu luontotietouden lisääminen. Hyvin tärkeää on antaa lapselle itselleen tilaisuus tutkia ja tehdä löytöjä. Kun lapselle kerrotaan erilaisten ilmiöiden välisistä yhteyksistä, hän oppii samalla myös ymmärtämään oman toimintansa vaikutuksen asioihin. (Tuomaala 2002, 10.)

Hyvän luontosuhteen luominen, lähiympäristön tuntemus ja siinä osana eläminen ovat oleellisia asioita lasten luontokasvatuksessa. Leikkiminen, ulkona oleminen ja ulkoilusta nauttiminen ovat luontokasvatuksen lähtökohtia. Lasten mieleen jäävät kokemukset, joissa tunteet ovat vahvasti mukana. Lasten oman ja aktiivisen omaehtoisen toiminnan kautta saatuja kokemuksia tulisi painottaa pienten lasten opetuksessa. (Vilén ym. 2006, 521–522.) Kokemuksia varten ei tarvitse lähteä kauas. Lapsuudessa saadut luontokokemukset säilyvät mielessä usein läpi elämän. Niistä saa piilevää tietoa kehoon. Tämä tieto auttaa myöhemmin tunnistamaan opetuksessa vastaan tulevia asioita ja edelleen liittämään siihen itse koetun tiedon sekä eletyn syvä tiedon. Tällainen opittu asia ei jää abstraktiksi tai irralliseksi, vaan siitä tulee rakennettu kokonaisuus, johon on täysin oma suhde. (Lautela 2011, 50.)

Lapset ovat luonnostaan luonnontutkijoita, ja erityisesti kiinnostuneita elävän ja elottoman luonnon monimuotoisuudesta. Ilman aikuisen ohjausta ja kannustusta kiinnostus kuitenkin hiipuu. Aikuinen opettaa parhaiten luonnossa omalla asenteellaan. Lapselle välittyvä avoin kiinnostus ja ihmettely ovat tärkeitä perusteita lapsen oppimiselle. Aikuisen opastuksella voidaan lähteä esimerkiksi seuraamaan muurahaisen kulkureittiä ja ihmetellä muurahaisen taitoa vetää itseään kookkaampaa neulasta kohti kekoa. Lapsi hankkii tietoa kyselemällä ja muodostaa ilmiöistä ja asioista tietorakenteita. Aikuisen ei kuitenkaan pidä antaa valmiita vastauksia, vaan hänen tulisi auttaa lasta viemään omaa ajattelua eteenpäin ja etsiä vastauksia yhdessä lapsen kanssa. Tällä tavoin voidaan ylläpitää lapsen uteliaisuutta ja ihmettelyä. Luontoon meneminen opitaan pitkälti sen perusteella, miten lapsuudessa on päästy luontoon ja metsään. (Lautela 2011, 50; Nikkinen 2001, 33; Polvinen ym. 2012, 9.)

Tutkiva ongelmanratkaisu on lapsille luonnollinen tapa oppia. Kiinnostuksen herättäminen on oleellista alle kouluikäisten tutkimuksissa. Aikuisen tulisi kyetä pitämään oppiminen lähikehityksen vyöhykkeellä eli toiminnan tulisi olla lapsen kehitysvaiheen sekä hänen kykyjensä kannalta sopivan haastavia. Tietoa lapsen ajattelusta saadaan kuuntelemalla lasta ja antamalla hänelle aikaa. Aikuisen tulee myös luoda kannustava ja positiivinen ilmapiiri oppimiselle sekä järjestellä oppimistoimintoja. Hänen tulee myös auttaa havaintojen teossa lapsia ja ohjata tai syventää eteenpäin kysymyksillä. (Vilén ym. 2006, 523.) Kieli on kommunikaation ja vuorovaikutuksen väline, minkä vuoksi on tärkeää, että kaikissa varhaiskasvatuksen kasvatus- ja opetustilanteissa käytetään mahdollisimman hyvää ja tarkkaa kieltä. Lisäksi on tärkeää avata uudet käsitteet lapsille. (Stakes 2005, 27.)

Tutkimusleikeissä ohjaajan tehtävänä on tukea ja myötäelää lasten tekemiä hämmästyksen kohteita ja löytöjä. Joskus joudutaan kyseenalaistamaan lasten ajatuksia ja mielipiteitä erilaisista luonnonilmiöistä, ja johdattamaan lasten ajatuksia oikeille raiteille. Lapsilla on hyvä eläytymiskyky ja tarve

auttaa avun tarpeessa olevia. Lapset pääsevät käyttämään ja kehittämään luonnossa huolenpitotojiaan. (Nikkinen 2001, 44–45.)

2.3 Luonto ja metsä toiminta- ja oppimisympäristönä

Luonnossa leikkiminen antaa mahdollisuuden kaikkien aistien käyttöön. Sieltä löytyy paljon erilaisia esineitä järjesteltäviksi ja luokiteltaviksi. Luonnosta löytyy oma varasto pedagogisia leikkimateriaaleja. Keräily, vertailu ja lajittelu aisteja käyttäen auttavat lasten oppimista löytämään eri esineiden erottavia ja yhdistäviä ominaisuuksia. Erilaisten luonnossa toimivien systeemien löytämisen kyky kuuluu läheisesti yhteen ekologisen ajattelun kanssa, sitä tarvitaan ihmisen paikan ymmärtämiseen luonnon kiertokulussa. (Nikkinen 2001, 48–49.)

Spontaani seikkailu metsässä ei ole enää itsestään selvää lähiöiden lapsille, ja kaupunkilaislasten suhde luontoon on usein vieraantunut. Leikkipaikkojen tulisi herättää lasten luovuus ja innostus. Näin ei kuitenkaan valmiiksi suunnitelluissa leikkipaikoissa yleensä ole. Lapsia tulisi rohkaista viettämään aikaa ja liikkumaan luonnossa, koska ilman omakohtaisia kokemuksia moni lapsi kokee luonnon vieraana ja pelottavana. (Kokljuschkin 2000, 56–57.)

Luonto on lapselle kuin laboratorio; luonnossa on materiaaleja kivikovasta untuvanpehmeään. Sieltä voi löytää kaikki elämän muodot. Metsästä löytyy kantoja, jännittävien eläinten kätköpaikkoja, ja kun kannon kuorta raottaa, saattaa päästä tutkimaan hämähäkkejä tai vaikkapa tuhatjalkaisia. Metsässä on kiviä ja maatuivia puunrunkoja, joita kääntämällä näkee, ketä pimeässä ja kosteassa viihtyy. (Nikkinen 2001, 44.)

Luonto on kuin museo. Pohjolan asukkaiden käsityksissä kulkevat luonto ja kulttuuri ikään kuin käsi kädessä ja lapset pitävät menneiden aikojen kertomuksista. Metsän kautta lapset saavat kosketuspintaa omaan alkuperäänsä. Luonto tarjosi ennen mahdollisuuden elämiseen omilla keinoillaan. Luonnossa voidaan helposti näyttää lapsille, mitä voidaan käyttää ravinnoksi tai missä lääkekasvit kasvavat. (Nikkinen 2001, 46–47.)

Lapsille metsä on kuin voimistelusalusi. Ulkona ja metsässä lapset voivat liikkua ja purkaa energiaansa vapaammin kuin sisätiloissa. Lapset aistivat ja tutkivat maailmaa koko kehollaan. Luonto tarjoaa paljon mahdollisuuksia kehittää karkeamotoriikkaa, joka tarkoittaa suurten lihasryhmien hallintaa, sekä liikkumiseen tarvittavien lihastoimintojen koordinaatiota. Lasten liikkuesssa vaihtelevassa maastossa heidän lihaksistonsa kehittyy. Karkeamotoriikka, tasapaino ja koordinaatiokyky kehittyvät hyppimällä esimerkiksi kivien päällä, kiipeilemällä puihin ja jyrkänkeille, tasapainoilemalla tukkien päällä ja hiiptimällä puiden alle. Lapsen selviytyessä vaikeista paikoista hänen luottamuksena omiin kykyihinkin ja itseluottamuksensa kasvavat. Hienomotoriikka tarkoittaa pienten lihasten hallintaa, ja se kehittyy leikkiessä ja rakennellessa pienillä esineillä kuten kävyillä, kivillä ja kukilla. (Nikkinen 2001, 49–50, Vilén ym. 2006, 522.)

Luonto on kuin elämän oma koulu. Lasten oppiessa tulkitsemaan eläinten jälkiä luonnossa, he voivat seurata niitä ja tutkia, mitä eläimet ovat tehneet metsässä. Luonto tulee ymmärrettäväksi lapsille jännittävällä ja mielenkiintoisella tavalla. Lasten käsityksissä luonnon kiertokulku, elämä ja kuolema saavat merkityksensä. Mielikuvituksen ja aiemman tiedon avulla lapset voivat pohtia metsän aiempia ja lähitulevaisuuden tapahtumia. (Nikkinen 2001,46–47.)

3 ELÄMYSPEDAGOGIIKKA LASTEN LUONTOKASVATUKSESSA

Seikkailutoiminnassa käytetään erilaisia käsitteitä, kuten elämyspedagogiikka, seikkailukasvatus, seikkailuterapia sekä toiminnallinen ja kokemuksellinen oppiminen. Luonto itsessään toimii seikkailun välineenä, ja on toiminnallisesti ja elämyksellisesti innostava ympäristö. Vuorovaikutus luonnon kanssa on keskeinen tekijä seikkailussa. (Kokljuschkin 2000, 31, 56–57.)

Lapsi oppii tekemällä, kokeilemalla, maistamalla, haistamalla ja koskettamalla. Lasta ohjataan käyttämään kaikkia aistejaan luonnon havainnoimisessa. Jotta tieto muuttuisi ymmärrykseksi, tarvitaan omakohtaisia kokemuksia. Oppiminen on kasvuprosessi, ja siihen kuuluu paljon enemmän kuin vain tiedon vastaanottamista. Kokemus ja omakohtainen elämys ovat tehokkain keino oppia. Elämysten kokeminen on tärkeää, jotta lapselle syntyy myönteisiä asenteita ja muistoja. Lasten mieleen jäävät kokemukset, joissa tunteet ovat vahvasti mukana. (Nikkinen 2001, 33; Parikka-Nihti 2011, 56; Tuomaala ja Myyryläinen 2002, 20; Vilén ym. 2006, 522.)

Yhdysvaltalaisen filosofi ja kasvatusteoreetikko John Dewey (1859–1942) kasvatusteorian perusideana on se, että oppimisessa tärkeitä ovat yksilön omat kokemukset. Hänen mukaansa todellinen kasvatus tapahtuu kokemusten kautta. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että kaikki kokemukset olisivat yhtäläisiä kasvattavia. Dewey korostaa kasvatettavan aktiivista roolia. Oppiminen merkitsee yhteisöllistä tapahtumaa, ja se edellyttää ihmisten välistä kanssakäymistä. Näin ollen oppimistilanteissa kaikkien osapuolten tulee toimia sovittujen käyttäytymissääntöjen mukaan. Tämän sosiaalisen kontrollin taustalla on ajatus yhteisvastuullisuudesta. (Hytönen 2008, 29–34.)

3.1 Varhaiskasvatuksen seikkailukasvatus

Seikkailukasvatuksesta on luontevaa puhua silloin, kun toiminta on suunnattu pienille lapsille. Se on kasvatus ja kasvuprosessi, jolloin toimimalla ja kokemalla luonnossa yhdessä toisten lasten kanssa lapset oppivat uusia asioita itsestään, luonnosta ja yhteistyöstä. Seikkailukasvatus on mielekäs ja haasteellinen tapa oppia uusia asioita, ja se on yksi osa kokemuksellista oppimista. Lapsen tulee saada itse tehdä erilaisia asioita oppiakseen uusia asioita. (Kokljuschkin 2000, 31.)

Seikkailulla voidaan vahvistaa lapsen itsetuntoa, joka on kaiken muun oppimisen lähtökohta. Seikkailun vahvuus on kokonaisvaltaisuus, sillä siinä yhdistyy tiedollinen puoli monipuolisella tavalla toimintaan ja tunteeseen. Kasvattajan pitää suunnitella seikkailutilanne omalle ryhmälleen sopivaksi ja monipuoliseksi, jolloin tulee huomioida myös lasten kasvuolosuhteet ja sen hetkisen kehitystason. Näin pystytään hyödyntämään seikkailun antamia mahdollisuuksia syvällisemmin ja saavuttamaan myös kasvatuksellisia tavoitteita. (Kokljuschkin 2000, 34.)

Lapsen itsetunto kehittyy, kun seikkailu toteutetaan oikein, ja mahdollistetaan motoristen, tiedollisten, emotionaalisten ja sosiaalisten taitojen yhdistäminen ja kehittyminen. Myös kokonaispersoonallisuuden kehittymistä voidaan tukea seikkailun avulla. Seikkailukasvatuksessa yllätyksellisyys on keskeistä, ja lapsen kekseliäisyyttä ja uskalaisuutta pyritään rohkaisemaan. Ohjaajilta vaaditaan päte-

vyyttä ja huolellista suunnittelua seikkailutapahtumien organisoimisessa ja toteutuksessa. Eri sisältö-alueita, kuten matematiikkaa, äidinkieltä ja luonnontietoa, voidaan myös yhdistää seikkailuun, ja välittää näin lapsille erilaisia asioita toiminnan kautta. Toiminnallisuus on seikkailun oleellinen osa, mutta se ei ole pelkästään fyysistä toimintaa. Yhteistyötaitoja on hyvä opetella seikkailun avulla, ja jotta seikkailu onnistuisi hyvin, kaikkien lasten osallistuminen on tärkeää. Kokemuksellisen oppimisen voima eli elämyksellisyys syntyy, kun taulukossa 1 esitetyt tekijät ovat vuorovaikutuksessa keskenään, ja ne ovat pohjana seikkailutoimintaa suunniteltaessa (taulukko 1). Seikkailuun sisältyy myös ongelmanratkaisutilanteita ja tunne-elämyksiä. (Kokljuschkin 2000, 35–36.)

TAULUKKO 1. Varhaiskasvatuksen seikkailun kannalta keskeiset elementit (Kokljuschkin 2000, 35.)

Luonto	
Liikunnallisten taitojen kehittäminen	Ongelmanratkaisutilanteet
Erlaisten lasten huomioiminen	Jännitys, omien rajojen kokeilu
Yhdessä tekeminen	Elämykset
Turvallisuus	

Lapsille elämä on liikettä, ja heillä on vaistomainen toiminnan tarve. Erilaisia ympäristöjä ja vuodenaikojia on tärkeä hyödyntää kaikessa liikunnassa, myös seikkailussa. Lapset voivat aistia monipuolisesti ympäröivää luontoa, ja liikunnalliset taidot kehittyvät parhaiten silloin, kun seikkaillaan ja liikutaan lasten kanssa esimerkiksi jäällä, metsässä, pellolla ja erilaisissa jännittävissä paikoissa. (Kokljuschkin 2000, 36.)

Lapset kokevat elämykset yksilöllisesti. Tärkeää on lapsen omakohtainen kokemus. Saavuttaakseen elämyksiä, lapsen taitojen tulee olla samalla tasolla tehtävän haasteen kanssa. Liian vaikeasta tehtävästä seuraa turhautuminen, ja liian helposta lapsi saattaa kyllästyä. Seikkailu syntyy, kun elämyksiä liitetään yhteen. Lapsen vahvuuksien käyttö mahdollistuu hyvin suunnitellussa seikkailussa. Lapsen minäkuvaa ja maailmankuvaa voidaan muokata monipuolisemmaksi elämyksillä. (Kokljuschkin 2000, 49–51.)

3.2 Lapsilähtöisen toiminnan ohjaaminen

Ihmisen tärkein vaihe on varhaiskasvatusvaihe. Se sisältää pohjan itsetunnolle, luovuudelle, sosiaalisuudelle ja tiedonhalulle. Varhaiskasvattajilla on suuri rooli pohjan antamisessa lapselle. Nöyryys lapsen edessä on tärkeää ja erilaisuudesta tulisi lumoutua sekä kasvun hitaus hyväksyä. Auktoriteetin, leikin ja toiminnallisuuden merkityksen ymmärryksellä voidaan taata turvallinen lapsuus ja lasten aito osallisuus. Aikuinen määrittelee kasvatuksen ja toiminnan tavoitteet ja hänen tulisi olla jatkuvasesti halukas kehittämään itseään lasten kohtaamisessa ja innostamisessa. (Jantunen 2011, 11.)

Lapsilähtöisyys tarkoittaa lapsen kehityksen tuntemista ja tukemista ikäkauden mukaisella tavalla (Lautela 2011, 31). Lapsilähtöisyys on jokaisen lapsen yksilöllisyyden kunnioittamista ja tarpeiden tunnistamista. Jokainen lapsi tulee huomioida yksilönä eikä pelkästään osana ryhmää, ja tämä tulee huomioida myös toiminnan suunnittelussa ja spontaanin oppimisen edellytysten luomisessa. Omaehtoinen oppiminen ilmenee luontevimmillaan leikissä, ja leikki on siksi tärkeää. (Kalliala 2008, 22.)

Lapsilähtöisessä kasvatuksessa toiminta on lapsilähtöistä, ei lapsijohtoista. Aikuinen tiedostaa lapsen kehitysvaiheen ja kyvyt, ja ottaa ne huomioon asettaessaan lapselle rajoja ja odotuksia sekä antaessaan vastuuta. Kasvatus pohjautuu aikuisen auktoriteettiin, eli aikuinen on vastuussa lapsesta ja huolehtii hänen turvallisuudesta ja perustarpeista. Tärkeää on, että lapsen mielipiteitä kuunnellaan ja arvostetaan. Kasvatuksen kulmakivinä ovat hyväksyntä, välittäminen ja luottamus. (Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivu s.a.)

Aitoa lapsilähtöisyyttä on se, että lapsi voi olla lapsi omassa lapsen maailmassaan. Tämä edellyttää sitä, että aikuinen kykenee olemaan aikuinen. Rajojen määrittäminen, ja niistä kiinni pitäminen ovat turvallisen aikuisen tehtäviä. Tärkeitä kasvatus- ja oppimistilanteita ovat myös perushoitotilanteet. Näissä tilanteissa aikuinen voi tarttua lapsen tekemiin aloitteisiin, ja näin syntyy aitoja keskusteluja ja kohtaamisia. Aikuisen tehtävänä on pitää huoli siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua keskusteluun ja houkuttelee myös aremmat lapset mukaan. (Jantunen 2011, 6–7.)

Lapsilähtöisyyttä on myös se, että lapsen ei tarvitse testata jatkuvasti rajojaan. Lapselle annetaan leikin avaimet, ja lapsessa herää pieni tutkija. Lapsi tutkii ympäristöään ja itseään sekä rajojaan oman osaamisensa suhteen. Lapsi tarvitsee aikuista haastajana ja mahdollisuuksien antajana, ei niinkään auktoriteettina. (Jantunen 2011, 10.)

Kasvattajan tehtävänä on suunnitella oman ryhmänsä tavoitteellinen toiminta ryhmälleen sopivaksi. Hyvässä pienryhmätoiminnassa lapset ovat lumoutuneita ja kuin toiminnan imussa mukana. Tällaisen innon voi sytyttää lapsissa vain rohkea sekä innostunut kasvattaja. Lapsilähtöisen toiminnan suuntaan varhaiskasvatusta ohjaavat varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Suunnitelman mukaan leikkiminen, liikkuminen, tutkiminen ja eri taiteen alueisiin tutustuminen ovat ominaisia tapoja lapselle toimia ja ajatella. Lapselle itselleen luonteva tapa toimia vahvistaa lapsen hyvinvointia sekä käsitystä itsestään ja lisää edelleen lapsen osallistumismahdollisuuksia. (Jantunen 2011, 10–11; Stakes 2005, 20.)

Lapsiryhmän ohjaaminen on haastavaa, ja on tärkeää valmistautua ennen ohjaustilannetta hyvin. Varasuunnitelmia tulee olla, ja ryhmään kannattaa tutustua jo etukäteen. Yksi ohjaajan tärkeimmistä ominaisuuksista on aitous, eli ohjaajan tulee olla oma itsensä kokevana ja tuntevana aikuisena. Myös ohjaajan itsetuntemus on tärkeää, ja sitä voi kehittää rakentamalla ilmapiiriä, joka kannustaa ohjattavia palautteen antamiseen. Harrastustapahtumaan ja ohjattaviin lapsiin liittyvien omien tunteiden, käsitysten ja motiivien olemassaolo tulee tiedostaa. Hyvä ohjaaja kannustaa, motivoi, antaa rakentavaa ja myönteistä palautetta, sekä huomioi jokaisen lapsen sen hetkisen kehitystason. (Autio ja Kaski 2005, 63–65.)

Ohjaajan tulee olla luotettava ja turvallinen. Sekä lapset että vanhemmat voivat luottaa hänen saansa, ja hänen on oltava rehellinen. Luottamuksen tulee toimia myös toisinpäin, eli ohjaajan on luotettava lasten kykyyn tehdä ja toimia. Lapsilla tulee olla turvallista olla tuokiossa, jolloin he tulevat sinne mielellään. Myös vanhemmat voivat jättää lapsensa tuokiolle turvallisiksi mielin. Turvallisuus-

della tarkoitetaan tuokioiden rakenteisiin, suunnitteluun ja kasvatukseen liittyvää turvallisuutta. Ohjaajan tulee välittää lapsista, ja vuorovaikutus- ja ohjaustilanteissa lasten tulee tuntea, että he ovat tärkeitä ja pidettyjä, mahdollisista epäonnistumisista tai muista teoista huolimatta. Tärkeitä asioita ohjaamistilanteissa ovat myös vuorovaikutustaidot, tunnetaidot, kuuntelemisen taito ja palautteen antaminen ja vastaanottaminen. (Autio ja Kaski 2005, 65–66, 77–84.)

Ohjaajalla tulee olla tietoja, taitoja ja kokemusta eri menetelmistä käytettäessä luovia ja toiminnallisia menetelmiä. Toiminta on vaihtelevaa ja monipuolista, koska luovaan ja toiminnalliseen menetelmään ei liity selvää, ehdotonta ja ennalta määrättyä rakennetta. Jotkut elämykselliset ja toiminnalliset työmuodot edellyttävät myös paljon esivalmisteluja, kuten suunnittelua sekä materiaalien hankintaa ja kuljetusta toimintapaikalle. (Noppi 2005, 172.) Kuunteleminen, avustaminen ja saatavilla olo ovat tärkeitä asioita aikuisen roolissa. Aikuisen vastuulla on ajan ja tilan hallinnoiminen sekä puitteiden luominen. (Kalliala 2008, 25.)

Ryhmätyötaidot, rohkeus, hienotunteisuus, kyky kuvitella ja leikkiä, tilanneherkkyys ja tilanteen hallinta, sekä muuntautumisen- ja ongelmanratkaisukyky ovat luovissa ja toiminnallisissa menetelmissä ohjaajan ominaisuuksia. Ohjaajan on oltava valmis soveltamaan tai muuttamaan toimintatapaa ryhmän mukaan. Kaikille annetaan mahdollisuus seurata sivusta ja säädellä itse omaa osallistumistaan, eikä ohjaajan tule vaatia ryhmän jäsentä osallistumaan. (Noppi 2005, 176–177.)

4 SYRJÄYTYMISPROSESSIN EHKÄISEMINEN LUONTOSUHDETTA VAHVISTAMALLA

Syrjäytymisellä tarkoitetaan prosessia, jonka aikana ihminen joutuu erilleen valtavirrasta esimerkiksi sosiaalisten ongelmien seurauksena. Syrjäytymisen ja huono-osaisuuden yhteydessä on viime aikoina alettu puhua myös elämismaailmasta ja psykososiaalisista ongelmista aineellisten näkökulmien lisäksi. Syrjäytymisen kehitykseen vaikuttavat sekä suoja- että riskitekijät. Suojatekijät ehkäisevät syrjäytymistä, kun taas riskitekijät lisäävät sen todennäköisyyttä. (Laine ja Neitola 2002, 18–19.)

Ihmisen eläminen yhteydessä luontoon tarkoittaa tasapainoista vuorovaikutusta ihmisen ja luonnon välillä. Se on tuntemusta läsnäolosta itsensä kanssa ja oman itsensä tuntemisesta. Läsnäolon kokemus on tunnetta minän eheydestä. Luontosuhteen heikentymisen myötä ihminen voi menettää yhteyden omaan itseensä tuntevana ja kokevana eettisenä toimijana. Tästä voi seurata se, että ihminen toimii omaa arvomaailmaansa sekä toiveitaan ja tarpeitaan vastaan. (Korpela 2009; Hautala ym. 2011, 80 mukaan; Salonen 2005, 14, 22.)

4.1 Syrjäytyminen

Hyvinvoinnin tukeminen ja syrjäytymisen ehkäisy on aloitettava varhain. Lasten tilanne pitää ottaa huomioon erityisesti silloin, jos vanhemmilla on ongelmia. Hyvinvointi rakentuu arjessa, minkä vuoksi on tärkeää, että eri kehitysympäristöt kuten esimerkiksi päivähoito ja harrastukset tukevat lasten hyvinvointia ja vahvistavat suojaavia tekijöitä. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2013.) Lapsilla tulee olla mahdollisuus mielekkääseen vapaa-ajan toimintaan. Harrastukset tukevat sekä lapsen kehitystä että osallisuutta. (Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivut 2008.)

Vähäinen myönteinen kanssakäyminen vertaisryhmässä tai osattomuus voivat aiheuttaa sosiaalista tyytymättömyyttä ja sopeutumisongelmia. Lapsuudessa erityisiä syrjäytymisriskejä ovat esimerkiksi torjutuksi tai kiusatuksi tuleminen vertaisryhmässä, itse kiusaajana toimiminen, itsensä yksinäiseksi kokeminen ja muista syrjään vetäytyminen. Hankalaa on etenkin, jos nämä ongelmat jatkuvat pitkään. (Laine ja Neitola 2002, 19–20.)

Syrjäytyminen ja sosiaalisten erojen kasvu nähdään sosiaalisen kestäväen kehityksen haasteena. Kestävää kehitystä voidaan tarkastella myös sosiaalisesta ja kulttuurisesta näkökulmasta. Keskeistä on hyvinvoinnin edellytyksien siirtyminen seuraaville sukupolville. Tavoitteena on epätasa-arvoisuuden poistaminen, yhteisöllisyyden luominen ja jokaisen mahdollisuus osallistua päätöksentekoon. Varhaiskasvatuksessa merkityksellisessä osassa on lasten osallisuus. Suvaitsevaisuus on tärkeä osa kulttuurisesti kestäväen kehitystä. (Parikka-Nihti 2011, 23–26.) Syrjiminen on epäreilua kohtelua, kuten ulkopuolelle jättämistä esimerkiksi jonkin henkilökohtaisen ominaisuuden vuoksi. Kaikki ihmiset ovat ainutlaatuisia, ja on tärkeää oppia kunnioittamaan toisia ihmisiä riippumatta heidän ulkonäöstään, kielestään, kulttuuristaan tai uskonnostaan. (Lapsiasiavaltuutettu s.a.)

4.2 Osallisuus syrjäytymisen ehkäisyssä

Osallisuus ja sen vahvistaminen on tärkeää jo lapsuudessa, ja siksi leirin toiminnoista valtaosa oli yhdessä tekemistä ja kokemista. Ryhmässä toimimisella on paljon hyviä puolia. Ryhmä voi tarjota osallistujilleen tukea ja läheisyyttä. Se voi myös nostattaa motivaatiota. Ryhmässä mahdollistuu sosiaalisten taitojen opetteleminen, ja siinä voi auttaa muita ja olla myös itse autettavana. (Mäkinen, Raatikainen, Rahikka, ja Saarnio 2009, 148.) Jokaisen on tärkeää tuntea kuuluvansa ryhmään. Kokemus hyväksytyksi tulemisesta on myös merkityksellistä. Ryhmässä yksilö saa tukea myös osallistumiseen sekä kokemuksen kuulumisesta johonkin. (Laine ym. 2009, 57.)

Ryhmän jokaisen jäsenen tulisi voida toimia ja tulla hyväksytyksi omana itsenään. Ryhmässä viihtymisen kannalta positiivinen tunneilmasto on tärkeää. Kannustus ja palaute sekä yhdessä tekeminen luovat positiivista ilmapiiriä sekä yhdistävät ryhmän jäseniä. Esimerkiksi luovat menetelmät lisäävät yhteisöllisyyttä ja antavat onnistumisen kokemuksia. (Vänskä, Laitinen-Väänänen, Kettunen ja Mäkelä 2011, 97–98, 100.)

Lapsen osallisuuteen kuuluu se, että hän on osallinen omien kykyjensä ja kiinnostustensa mukaisesti (Kauppinen ym. 2011, 8). Aikuinen ei voi tuottaa lapselle osallisuutta vaan se on lapsen oma kokemus. Yhdessä elämiseen liittyvään kokemukseen kuuluvat myös vuorovaikutussuhteet, toimiminen vertaisryhmissä ja yhteistoiminnallisuus. Lasta kuuntelemalla ja hänen kokemuksena jakamalla voidaan lisätä osallisuuden tunnetta ja sisäistä voimaantumista. (Parikka-Nihti 2011, 34–36.)

Luontosuhteen vahvistamisen avulla voidaan vaikuttaa lapsen osallisuuden kokemukseen. Luonnossa lasten yhteiset kokemukset ja leikit antavat mahdollisuuden sosiaalisten taitojen kehittymiseen. (Vilén ym. 2006, 157.) Lapsi kokee, että hänen tutkiva ihmettelynsä, kysymyksensä, pohdintansa ja toimintansa on merkityksellistä. Hän voi itse sekä yhdessä muiden kanssa rauhassa kokeilla tutkia uusia asioita. Yrityksen, erehdyksen ja oivalluksen kokemus ylläpitää ja vahvistaa lapsessa oppimisen iloa. (Stakes 2005, 25.) Seikkailutoiminta on yhteistoiminnallista, ja lapset huomaavat itsekin, että onnistuminen riippuu yhteistoiminasta toisten lasten kanssa (Kokljuschkin 2000, 42).

Osallisuus kuuluu vuorovaikutustilanteisiin. Vuorovaikutuksen kannalta kognitiivisten taitojen kehittyminen on tärkeää. Kognitiivisella kehityksellä tarkoitetaan havaitsemiseen, muistiin, ajatteluun, kieleen ja oppimiseen liittyvää kehitystä. Lapsen kognitiivista kehitystä säätelee niin hänen perimänsäkin kuin ympäristö. Kognitiivisten taitojen oppimisen kannalta ympäristön virikkeellisyys on tärkeää. (Vilén ym. 2006, 144.)

Osallistavilla menetelmillä vahvistetaan lapsen itseluottamusta. Tavoitteena on, että lapsi osallistetaan prosessin alusta lähtien ja hänellä on myös mahdollisuus vaikuttaa toiminnan etenemiseen ja sen sisältöön. Osallisuus ja osallistuminen ovat aina vapaaehtoista, ja lapsi voi halutessaan myös jättää toiminnan. On hyvä muistaa, että lapsi voi olla osallinen silloinkin, kun hän ei osallistu. (Kauppinen ym. 2011, 8.)

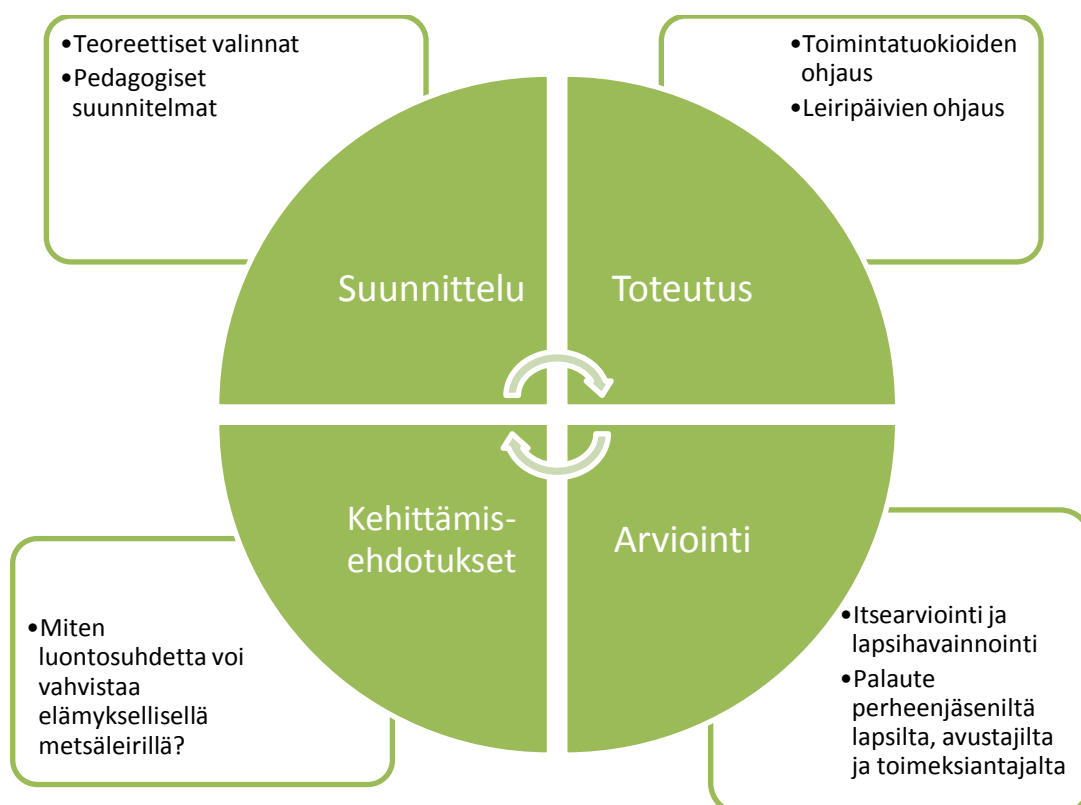
Toiminnallisen osallistumisen mahdollistavat ja sitä edistävät lapsen yksilöllisten tekijöiden huomioon ottaminen ja lasta ohjaavien aikuisten antama yhteistyön malli. Lapselta ja aikuiselta vaaditaan vuorovaikutustaitoja, jotta lapsen aktiivinen toiminnallinen osallistuminen mahdollistuisi. Myös ryhmäytymisen, ryhmän tunnetalouden ja ryhmän kehitysvaiheiden tunnistaminen mahdollistavat ja edistävät toiminnallista osallistumista. Lapsen yksilöllisyyden tunteminen ja hyväksyminen ovat viisaan ohjaamisen ja oppimisen tukemisen perusta. Lapsen kokemus olemassaolosta ja kuulumisesta tasavertaisena jäsenenä ryhmään, on ydinvuorovaikutuksen ja toiminnan viriämisen perusedellytys. (From ja Koppinen 2012, 18–19.)

5 METSÄISEN ELÄMYSLEIRIN TOTEUTTAMINEN

Kehittämistehtävänä oli suunnitella varhaiskasvatusikäisille lapsille elämyksellinen metsäleiri ja sen tavoitteena oli vahvistaa lasten luontosuhdetta ja osallisuutta sekä estää syrjäytymistä. Iisalmen 4H-yhdistyksen järjestämä toiminta 5–7-vuotiaille lapsille on vähäistä. Iisalmen 4H-yhdistys ei ole aikaisemmin järjestänyt leiritoimintaa tämän ikäisille lapsille. Opinnäytetyömme toimeksiantaja saa arvokasta tietoa varhaiskasvatusikäisten lasten leiritoiminnasta Iisalmen ja Sonkajärven alueella.

Opinnäytetyö voidaan toteuttaa joko tutkimuksena tai toiminnallisena työnä. Työmuodon valinta pohjautuu tilanteeseen ja työn tavoitteeseen. Toiminnallinen opinnäyte eroaa tutkimuksesta siten, että siinä voi yhdistää konkreettisesti sekä teoriaa että käytäntöä. Toiminnallinen opinnäytetyö voi tarkoittaa esimerkiksi käytännön toiminnan järjestämistä tai kansion laatimista. Käytännön toteutuksen ja raportoinnin tulee tutkimuksellisen viestinnän keinon yhdistyä. Tutkimuksellinen asenne pitää sisällään argumentointia, käsitteiden määrittelyä sekä lähteiden käyttöä. Tietoperustan ja teorian tarkoituksena on perustella tehtyjä valintoja. (Vilkkä ja Airaksinen 2003, 5–10, 42, 101.)

Kehittämistehtävässä käytimme menetelmänä Demingin ympyrää. Se koostuu neljästä eri vaiheesta; ensin suunnitellaan (plan), toiseksi toteutetaan suunnitelmat (do), kolmanneksi arvioidaan toiminta (check) ja neljänneksi tehdään tarvittavat korjaukset ja parannusehdotukset (act). (Leckling 2006, 48.) Opinnäytetyössämme suunnittelimme leirin, toteutimme sen, arvioimme sitä sekä pohdimme parannusehdotuksia leirin suhteen (Kuvio 1). Näin toimeksiantajamme Iisalmen 4H-yhdistys saa tärkeää tietoa varhaiskasvatusikäisille lapsille suunnatun leirin järjestämisestä.

KUVIO 1. Elämyksellisen metsäleirin toteuttaminen Demingin ympyrän mukaan.

5.1 Yhteistoiminnallinen suunnittelu toimeksiantajan kanssa

Opinnäytetyön toimeksiantaja on Iisalmen 4H-yhdistys ry. 4H-järjestö on suurin Suomen nuorisojärjestö, ja siihen kuuluu noin 70 000 jäsentä. 4H-yhdistyksiä on 235 ympäri Suomea, ja toimintaa järjestetään paikallistasolla ja valtakunnallisesti. Paikallisyhdistysten toiminta on eri tavoin painotettua. Yhdistykset järjestävät esimerkiksi erilaisia kursseja, kerhotoimintaa, tapahtumia ja kilpailuja. (Suomen 4H-liiton www-sivu s.a.)

Lasten luontosuhteen vahvistaminen sopii hyvin 4H-yhdistyksen ideologiaan, sillä luonnon ja ympäristön kunnioitus ovat tärkeitä arvoja 4H:lle. Pidämme luontokasvatusta merkityksellisenä asiana lasten kasvatuksessa. Tavoitteenamme oli herättää ja vahvistaa lapsissa uteliaisuutta, kiinnostusta ja kunnioitusta luontoa kohtaan.

4H-järjestön kasvatuseräajattelun perusta on John Deweyn "learning by doing" eli "tekemällä oppii parhaiten"-kasvatuseräajattelu. 4H:n TOP- pedagogiikassa oppiminen pohjautuu aikaisemmin opittuun ja koettuun. Kokemuksen muodostavat vuorovaikutus oppimateriaalin ja muiden ihmisten kanssa. (Suomen 4H-liiton www-sivu s.a.)

4H:n kasvatuseräajattelun perustan muodostavat neljä H-kirjainta: Harkinta (head), Hyvyys (heart), Harjaannus (hands), ja Hyvinvointi (health). Harkinta kuvaa sen tärkeyttä, että ihminen kehittää omaa ajatteluaan ja pyrkii toiminnassaan rehellisyyteen ja oikeudenmukaisuuteen. Harjaannus pitää sisällään käytännön ja käden taitoja. Tähän liittyvät tärkeinä osana myös asenteet esimerkiksi yritteliäisyys ja ahkeruus. Hyvydellä tarkoitetaan toisen ihmisen ja luonnon kunnioittamisesta ja huolenpidosta. Tähän liittyvät myös yhteistyötaidot ja hyvä käytös. Hyvinvointi on kokonaisvaltainen asia, ja siihen liittyvät ihmisen fyysinen ja henkinen tasapaino sekä riittävä aineellinen hyvinvointi. (Suomen 4H-liiton www-sivu s.a.)

4H-toiminnassa on tavoitteena, että lapsi ja nuori kasvavat kohti vastuullista ja yritteliästä aikuisuutta ollessaan mukana 4H-harrastuksessa. Toiminnassa otetaan huomioon lapsen ja nuoren kehitysvaiheet ja opitaan itse tekemällä. Koulutetun ohjaajan tuella lapset ja nuoret omaksuvat erilaisia käytännön tietoja ja taitoja. Nuoren osaamista taas syventävät 4H-työelämäkurssit. Tämän toiminnan myötä nuori saa valmiuksia työelämään ja yrittäjyyteen. Esimerkiksi kansainvälisyys ja monikulttuurisuus sekä metsä- ja luontoasiat ovat osana 4H:n kansalaiskasvatusta. (Suomen 4H-liiton www-sivu s.a.)

4H-järjestö toimii aktiivisesti lasten ja nuorten luontosuhteen parantamiseksi; se järjestää erilaista harrastustoimintaa lapsille ja nuorille metsän ja luonnon parissa. Tavoitteena on, että toiminnan kautta lapset ja nuoret saavat monipuolisen kuvan metsien käytöstä. Luontoon tutustuminen aloitetaan metsäkerhoissa leikkien ja erilaisten tehtävien kautta. 4H-järjestö järjestää teemakerhoja, esimerkiksi Metsä-kerhoja ja Eräkerhoja. Lisäksi 4H-järjestö toteuttaa Metsissä Mahdollisuus -mallia, joka on metsä- ja luontoalan ammattilaisten sekä harrastajien ja opettajien verkostoitumishanke.

Siinä on tavoitteena jakaa lapsille ja nuorille tietoa, taitoja ja elämyksiä metsästä. (Suomen 4H-liiton [www-sivu s.a.](http://www.sivu.s.a))

Leirin ideointiprosessi alkoi tammikuussa 2013. Yhteyttä pidettiin koko opinnäytetyön ajan Iisalmen 4H:n toiminnanjohtajan kanssa puhelimitse ja palavereilla. Sovimme, että leiripaikkana toimii Sonkajärvellä sijaitseva Mansikkavirran kylätalo. 4H-kerhojen suuret kävijämäärät ympäri vuoden kertovat siitä, että lapsityölle on selkeää tarvetta Sonkajärvellä, ja että 4H-toiminta siellä on suosittua. Leiripaikka sijaitsee vajaan 10 kilometrin päässä Sonkajärven keskustasta. Mansikkavirran kylätalo on entinen koulurakennus, joten puitteet lasten leirin järjestämiselle ovat hyvät. Kylätalon pihapiiri on turvallinen, virikkeellinen ja viihtyisä ympäristö. Kylätalon ympäristössä sijaitsee metsää, jota pystyimme leirin aikana hyödyntämään eri toiminnoissa.

Sovimme yhdessä toimeksiantajan kanssa, että leiri toteutetaan päiväleirinä. Toimeksiantajan toive oli, että leiri kestää viisi päivää ja yhden leiripäivän kesto on viisi tuntia. Leirin ajankohdaksi sovittiin kesäkuu 2013, koska kesällä lapsille suunnattu toiminta on vähäistä ja lapsilla on kesäloma.

Laadimme leiristä mielikuvia herättelevän mainoksen (liite 1). Mainos sisälsi tiedot muun muassa leirin ajankohdasta, paikasta, hinnasta ja ilmoittautumisesta. Mainoksia veimme kauppojen ilmoitustauluille sekä Iisalmeen että Sonkajärvelle. Iisalmen 4H-yhdistyksen toiminnanjohtaja otti ilmoittautumiset vastaan. Kun saimme tiedon ilmoittautuneista, lähetimme huoltajille sekä infokirjeen (liite 2) leiristä että esitietolomakkeen täytettäväksi. Esitietolomakkeella (liite 3) saimme tietoa leirille osallistuvista lapsista, jotta pystyimme varautumaan esimerkiksi lasten mahdollisiin allergioihin. Teimme leirille myös lapsille jaettavat leiridiplomit (liite 4) ja palautteen saamiseksi laadimme palautelomakkeen huoltajille (liite 5).

Tarvitsimme leirille avustajia, koska lämmin ruoka ja välipala vaativat joka päivä kahden henkilön työpanoksen. Lisäksi useampi avustaja mahdollisti monipuolisemman ja laajemman toiminnan suunnittelun leirille kuin ilman avustajaa. Saimme leirille viisi avustajaa, jotka olivat sosionomiopiskelijoita. Osallistimme avustajat jo leirin suunnitteluvaiheessa pitämällä heidän kanssa neuvotteluja ennen leiriä, joissa muun muassa kerroimme leirin ideasta ja teemoista tarkemmin. Oli tärkeää, että myös avustajat olivat tietoisia leirin tavoitteista. Annoimme avustajille mahdollisuuden vaikuttaa leirin suunnitteluun ja sisältöön. Lisäksi jokainen avustaja vastasi leirillä ennalta sovittujen tuokioiden toteuttamisesta.

Kustannuksia muodostui leiripaikan vuokrasta, ruokailuista, askartelumateriaaleista sekä kuljetuksista. Lapsille oli järjestetty maksuton kuljetus minibussilla Iisalmesta ja Sonkajärveltä leiripaikalle ja takaisin. Kuljetuksissa oli mukana leiriohjaaja, joka huolehti, että kuljetukseen ilmoitetut lapset olivat kyydissä. Iisalmen 4H-yhdistys vastasi kaikista leirin kustannuksista. Saimme lahjoituksena välipalatarpeita Sonkajärven S-marketista.

Laadimme leirille turvallisuussuunnitelman. Ohjaajilla on EA1-koulutus ja hygieniapassit. Lapset sekä leirin ohjaajat olivat vakuutettuja 4H:n kautta. Valokuvien ottamiseen pyysimme kirjallisen luvan lasten huoltajilta.

Rajasimme osallistujamäärän leirille 12 lapseen. Ilmoittautuneita lapsia oli juuri tämä määrä ja kaikki ilmoittautuneet myös osallistuivat leirille. Tarvittaessa olisimme voineet joustaa ryhmäkoossa. Kahdentoista lapsen ryhmäkoko oli mielestämme sopiva ohjaajien määrään nähden. Tämän kokoisessa ryhmässä lasten yksilöllisyyden huomioiminen ja osallisuuden tukeminen onnistui.

5.2 Leiritoiminnan sisällölliset valinnat ja pedagoginen suunnittelu

Leiritoiminta voi tarjota osallistujilleen elämän perusasioita, kuten uusia ihmisiä ja toimintaa. Leirillä on yleensä ohjattua toimintaa ja valmista ohjelmaa. Myös omatoimisuudelle ja levolle jätetään aikaa. Leiri voi tarjota myös uusia elämyksiä, jotka voivat syntyä esimerkiksi luontokokemuksista. Leiri voi olla muodoltaan päiväleiri. Se voi kestää useitakin päiviä, jos kuljetusten järjestäminen onnistuu. Nuoremmatkin lapset voivat osallistua päiväleirille. (Ketola 2002, 38, 48.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet (Vasu) on valtakunnallinen varhaiskasvatuksen ohjauksen väline. Sen tavoitteena on edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko maassa, ohjata sisällöllistä kehittämistä ja luoda osaltaan edellytyksiä varhaiskasvatuksen laadun kehittämiseksi yhdenmukaistamalla toiminnan järjestämisen perusteita. Lisäksi sen tavoitteena on lisätä varhaiskasvatushenkilöstön ammatillista tietoisuutta, vanhempien osallisuutta lapsensa varhaiskasvatuksen palveluissa ja moniammatillista yhteistyötä, jolla tuetaan lasta ja perhettä ennen lapsen opivertaisuuden alkamista. (Stakes 2005, 7.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa lapsen varhaiskasvatuksen keskeiset sisällöt muotoutuvat kuudesta eri orientaatiosta, joita ovat matemaattinen, luonnontieteellinen, historiallis-yhteiskunnallinen, esteettinen, eettinen, uskonnolliskatsomuksellinen. Luonnontieteellisessä orientaatiossa lapsi syventyy elollisen luonnon erilaisiin ilmiöihin havainnoimalla, tutkimalla ja kokeilemalla lähiympäristössään sisällä ja ulkona. Se pitää sisällään erilaiset ilmiöt, eläimet ja kasvit eri vuodenaikoina. Kokeellisen menetelmän käyttö sekä syy-seuraustyyppisten vaikutussuhteiden tutkiminen on tyyppistä luonnontieteellisessä orientaatiossa. (Stakes 2005, 28.) Luonnossa toimiessa sisällöllisiä orientaatioita voidaan integroida toisiinsa luontevasti. Esimerkiksi matematiikkaa voidaan opetella luonnossa laskemalla kiviä tai keppejä.

Kirjallisuuteen perehtyminen kannattaa aloittaa varhaisessa vaiheessa, jotta saa hahmoteltua yleiskuvan tutkimastaan aiheesta. Samalla laaja-alainen teoretiedon lukeminen antaa viitteitä siitä, onko suunniteltu aiheen rajaus liian laaja vai liian ahdas. (Hirsjärvi, Remes ja Sajavaara 2013, 110–111.) Ideointivaiheessa perehdyimme kirjallisuuteen ja sen myötä loimme opinnäytetyömme teoreettisen viitekehyksen. Käytimme monipuolisesti lähdekirjallisuutta ja Internetiä liittyen muun muassa varhaiskasvatuskäisen lapsen kehitykseen, luontokasvatukseen, kestävään kehitykseen, osallistavaan toimintaan ja ohjaamiseen.

Käytimme paljon aikaa leirin sisällön suunnitteluun. Etsimme monista eri lähteistä ideoita ja ohjeita erilaisten toimintatuokioiden toteuttamiseen. Kaikissa leirin toiminnoissa lähtökohtana oli luontosuhteen vahvistaminen ja luonnon läheisyys. Valitsimme leirin aihepiireihin parhaiten sopivat toimintatuokiot ja muokkasimme niitä leirin tavoitteiden mukaisiksi. Jokaiselle päivälle laadittiin päiväsuunnitelmat, jotka olivat päivän toimintojen mukaisesti teemoitettuja. Päiväsuunnitelmista laadittiin viikko-suunnitelma (liite 6), joka lähetettiin myös leiriläisten koteihin.

Leirin toiminnan suunnittelussa korostui luonto, tekemällä oppiminen, yhteistoiminnallisuus ja osallisuus. Laadimme kaikkiin toimintatuokioihin pedagogiset suunnitelmat. Pedagogiset suunnitelmat sisälsivät toiminnan suunnittelun, tavoitteet, toteutustavan ja arvioinnin. Otimme huomioon lapsen kehitysvaiheet leirin toiminnassa. Lisäksi yksilölliset erot lasten taidoissa huomioitiin, ja lapsia autettiin tarvittaessa.

Ennakovalmisteluiden huolellisella toteuttamisella mahdollistetaan asetettujen tavoitteiden saavuttaminen. Toiminnalle tulee laatia kokonaistavoitteet, ja lisäksi jokaiselle yksittäiselle tuokiolle tulee määrittää tavoitteet. (Kataja, Jaakkola ja Liukkonen 2011, 34.) Toteutettavat tuokiot valitaan sen mukaan, että ne mahdollisimman hyvin tukevat tavoitteita sekä niiden toteutumista (Rooyackers 1995, 20).

5.3 Leirin toteutus

Leiripäivien pituus oli viisi tuntia, mutta käytännönjärjestelyiden toteuttamiseen kului ohjaajilta vähintään yhtä paljon aikaa. Aamulla varmistimme, että kaikki oli valmiina leiripäivää varten. Leiripäivien päättyessä valmistelimme seuraavan leiripäivän huolella, ja hankimme kaiken tarvittavan.

Koska leiripäivät kestivät viisi tuntia, oli ruokailun järjestäminen tärkeää. Tämä oli mahdollista toteuttaa, sillä avustajia oli leirillä riittävästi. Ruokailusta vastasi päivittäin kaksi avustajaa. Ruokavastuu vaihteli avustajien kesken, joten kukaan ei joutunut olemaan pelkästään ruokavastaavana. Näin mahdollistimme kaikkien ohjaajien osallistumisen monipuolisesti leirin eri toimintoihin.

Leiripäivinä toistuivat samat rutiinit, kuten päivän aloitus, ruokailu, välipala ja päivän lopetus. Jokaisena päivänä oli ohjatun toiminnan lisäksi myös lasten vapaata toimintaa ja leikkiä. 4H-yhdistyksen maskotti Topi-karhu oli aamuisin vastaanottamassa lapsia ja lisäksi Topi-karhu oli välillä leiripäivien aikana mukana lasten toiminnoissa (kuva 1).

KUVA 1. Leirin ja 4H-yhdistyksen maskotti Topi-karhu lasten kanssa (Heli-Marketta Ruhanen 2013).

Toimintatuokioita ja elämyksellisiä hetkiä tallennettiin valokuvaamalla. Viimeisenä leiripäivänä hyödynsimme leirin aikana otettuja valokuvia palautekeskustelussa. Tämän menetelmän avulla oli hyvä palauttaa mieleen leirin tapahtumia ja tunnelmia. Leirin jälkeen lähetimme jokaiselle lapselle postitse oman kuva-cd:n. Näin lapsille jäi konkreettisia muistoja leiristä ja houkuttelevia mielikuvia luonnosta. Valokuvat ovat myös erinomaisia keinoja säilyttää muistoja ja tunnelmia paikoista ja asioista. Valokuvan avulla voi palauttaa helpommin mieleen jonkin itselleen tärkeän kokemuksen. (Salonen 2005, 104; Salonen 2010, 93.)

Joidenkin toimintatuokioiden osalta muutimme suunnitelmaa tarvittaessa. Ohjaajilta vaadittiin tilanetaajua ja joustavuutta. Syitä olivat esimerkiksi sääolosuhteet, vaihtuvat tilanteet, ohjaajien poissaolot ja lasten vireystila. Olimme myös tehneet varasuunnitelmia siltä varalta, jos jokin toiminta ei onnistuisi.

5.4 Toimintatuokioiden kuvaus

Luontosuhteen vahvistaminen oli leirin kantava teema. Se näkyi joka päivä leiritoiminnassa. Luonto ja metsä olivat tärkeimmät toimintaympäristömme leirin aikana. Kaikissa toiminnoissa annoimme tutkivan oppimisen avulla lapsille mahdollisuuden oppimiskokemuksiin. Kannustimme lapsia pohtimaan asioita yhdessä toisten lasten ja ohjaajien kanssa, joten emme antaneet heille aina valmiita vastauksia.

Alkuvaiheessa on tärkeää toisiin leiriläisiin tutustuminen ja ryhmäytyminen. Tutustumista, ryhmäytymistä ja vuorovaikutussuhteiden syntymistä edistimme ohjaamalla luontoon liittyviä tutustumis-

leikkejä. Erilaisilla luonto- ja eläinkorteilla lapsi sai kertoa omakohtaisen kokemuksen liittyen valitsemaansa korttiin.

Muurahaissafarille lähdettiin yhtenä ryhmänä kävellen kylätalolta (kuva 2). Metsän reunaan päästyään lapset kuulivat metsästä ääniä. Ohjaajien rohkaisemana lapset menivät metsään tutkimaan, mistä ääni kuuluu. Lapset löysivät muurahaiskuningattaren, joka oli lentänyt päin puuta, ja unohtanut, missä hänen kotikekonsa sijaitsee. Muurahaiskuningatar pyysi lapsilta apua, jotta hän löytäisi takaisin kotikeolleen. Lapset auttoivat kuningatarta löytämään takaisin muurahaiskeolleen. Lapset löysivät muurahaisten polkua seuraamalla muurahaiskeon. Safarilla lapset tutkivat suurennuslasien avulla muurahaisia, muurahaispolkuja, muurahaiskekoja ja muita metsästä löytyviä mielenkiintoisia aiheita. Muurahaiskuningatar vastasi lapsille muurahaisten elämään liittyviin kysymyksiin. Kekoon laitettiin esimerkiksi sokeripala ja sininen kukka, ja lapset saivat seurata ja tutkia, mitä tapahtui.

KUVA 2. Lapset muurahaissafarilla (Minna Talvensaari 2013).

Mielikuvamatka metsään -tuokiossa lapset saivat ensin käydä omalle patjalleen makaamaan. Tämän jälkeen soitettiin rauhallista musiikkia, ja lapsille luettiin luontoon liittyvä tarina. Mielikuvamatkan aikana lapset matkustivat luontoon liittyvän tarinan avulla metsäpoluille. Tarinassa oli luontoon liittyviä aiheita, kuten eläimiä ja ääniä. Tämä tuokio sopi hyvin ensimmäiselle päivälle; se oli samalla orientoitumista viikon teemaan. Mielikuvamatkan jälkeen lapset saivat sormivärien avulla tuoda esille oman mielikuvansa tarinasta. Lapset saivat maalata isolle yhteiselle paperille niitä ajatuksia, mitä aiemmin kuultu mielikuvamatka metsään heissä herätti. Lapsille oli osoitettu oma alue, jolle he saivat maalata, ja näin lapset huomioivat myös toinen toisensa. Maalauksen suhteen ei annettu mitään valmista mallia, ja lapset saivat osallistua omien kykyjensä mukaan työn tuottamiseen.

Puun elämäntapaan lapset tutustuivat metsämestarin opastuksella puuntaimien istutuspaikalla hakkuuaukiolla. Metsämestari havainnollisti puun elämäntapaa lapsille näyttämällä kuusen kävyn, kävystä

irtoavan ja leijailevan siemenen, pienen istutettavan kuusen taimen, täysikasvuisen ja kaadetun puun. Lisäksi lapset pääsivät tutustumaan erilaisiin puusta valmistettuihin tuotteisiin, kuten pahviin, erilaisiin papereihin ja lehtiin sekä lautaan. Jokainen lapsi sai tutkittavakseen kuusen kävyn, ja he saivat kokeilla miten siemen irtoaa kävystä ja leijailee ilmassa. Metsämestari havainnollisti kuusen taimen istutuksen istutusputkella, ja jokainen lapsi sai istuttaa hakkuuaukiolle ohjaajien avustuksella kuusentaimen. Metsämestari neuvoi lapsille, miten käpylehmät valmistetaan ja lapset tekivät omat käpylehmät. Lapset saivat katsella, kysellä ja tutkia metsämestarin työvälineitä (kuva 3). Jokainen lapsi sai kotiin vietäväksi oman kuusen taimen sekä metsämestarin allekirjoittamat taimen istutusohjeet.

KUVA 3. Metsämestarin työvälineitä (Heli-Marketta Ruhanen 2013)

Metsäseikkailussa etsittiin villivihannessalaattiin aineksia, eli syötäviä kasveja luonnosta. Seikkailussa siirryttiin toimintapisteeltä toiselle, ja elämyksellisyyttä lisäsivät roolihahmot, joita olivat peikko, velho, keiju, kettu, metsätonttu, jänis, metsänpiika ja haltija. Aluksi lapset löysivät leiripaikan viereisestä metsästä peikon itkemästä. Metsätonttu oli pyytänyt peikkoa valmistamaan villivihannessalaatin, eikä peikko muistanut, mitä aineksia salaattiin tulee. Lapset lupautuivat auttamaan peikkoa salaattainesten etsimisessä. Toimintapisteillä roolihahmot kertoivat kasveista tietoja, esimerkiksi mitä niistä voidaan valmistaa. Lapset oppivat tunnistamaan erilaisia kasveja ja kasvien nimiä. Myös luonnossa liikkumista opittiin metsäseikkailun avulla. Seikkailun aikana ihmeteltiin ja pohdittiin luontohavaintoja, esimerkiksi kuunneltiin, mitä koivulla oli asiaa (kuva 4). Roolihahmot kulkivat lasten mukana koko metsäseikkailun ajan. Yhdellä toimintapisteellä lapset saivat heittää käpyjä puusta riippuvien pajurenkaiden läpi, sekä maassa oleviin pajukoreihin.

KUVA 4. Metsäseikkailussa kuunnellaan mitä koivulla on asiaa (Heli-Marketta Ruhanen 2013).

Vierailimme Jyrskynvirran tilalla, jossa vierailun ohjasi tilan omistaja. Maatilan ympäristö on luonnonläheinen ja eläimet olivat ulkona maatilan ympäristössä. Lapset saivat uusia elämyksiä maatilan eläinten kohtaamisesta sekä maatalaan liittyvistä ilmiöistä. Maatilalla lapset pääsivät tutustumaan muun muassa kanoihin, kukkoihin, lampaisiin, karitsoihin, hevosiin, poneihin, kalkkunoihin ja minipossuihin (kuva 5). Lapset saivat muun muassa koskettaa eläimiä tilan omistajan avustamana. Aistituokiolla tilavierailun päätteeksi aitassa lapset saivat tutkia ja tunnustella maatilan työkaluja ja maatilalta saatavia erilaisia materiaaleja. Aitassa järjestetty aistituokio oli lapsista mielenkiintoinen.

KUVA 5. Elämyksiä ja kohtaamisia eläinten kanssa (Pirjo Huttunen 2013).

Luonnon taideteos toiminnassa lapset jaettiin pareihin arpomalla, ja saman luonnonmateriaalin saaneet muodostivat parin. Lähimetsässä lapset keräsivät luonnonmateriaalia ja tekivät omanlaisen tai-

deteoksen, jolle keksivät myös nimen. Lopuksi lapset esittelivät taideteoksensa koko ryhmälle. Lapset saivat kysellä taideteoksista toisiltaan. Taideteosten rakentelun yhteydessä harjoittelimme jokamiehen oikeuksia ja luonnon kunnioittamista.

Karhunkierroksella lapset tutustuivat draaman keinoin metsän kuninkaan, eli karhun elämään erilaisen toiminnallisten pisteiden avulla. Karhunkierroksella lapset kokivat elämyksellistä ja kokemuksellista oppimista kokonaisvaltaisesti kaikkien aistien avulla; maku-, haju-, tunto-, kuulo-, näkö- ja taspainoasti. Ennen kierrokselle lähtöä kerroimme karhun elämästä. Motivoimme lapsia ja vahvistimme elämyksellisyyttä kasvomaalausten avulla; maalasimme lapsille nenän ja viikset ja jokainen näki peilistä oman karhukuvansa. Karhunkierroksen alussa lapset löysivät Topi-karhun nukkumasta metsässä. Topi-karhu kulki karhunkierroksella mukana. Lasten luontotietoutta lisättiin erilaisin menetelmin. Kierroksen aikana lapset pääsivät muun muassa tunnustelemaan erilaisia luonnonmateriaaleja, maistelemaan marjoja ja hunajaa sekä haistelemaan, miltä puut tuoksuvat. Lisäksi he saivat taspainoilla pitkospuilla ja kaatunutta puunrunkoa pitkin, sekä tutustua porontaljaan, kuunnella poron kallon kiltatusta, tunnistaa erilaisia puulajeja ja tunnustella pussissa olevaa sammalta (kuva 6). Karhunkierros päättyi yhteiseen loppuleikkiin.

KUVA 6. Karhunkierroksella porontaljan tutkimista (Minna Talvensaari 2013).

Käytimme askarteluissa luonnonmateriaaleja; lapset tekivät ensimmäisenä päivänä leirikortin itselleen, jonka he saivat koristella luonnosta saaduilla materiaaleilla. Myös leirillä valmistetut serviettimansetit koristeltiin luonnonmateriaaleilla, ja käytimme niitä ruokailun kattauksessa. Halusimme näin tuoda esille, mitä kaikkea luonnosta saaduilla materiaaleilla voi tehdä. Luonnonmateriaalien käyttö kehitti lasten luovuutta.

Lapset kokosivat leirin aikana omaa leiriakvaariotaan (kuva 7). Leiriakvaario oli lasipurkki, johon joka päivä lapsi keräsi jotain luonnonmateriaalia. Materiaalia kerättiin päivän teemojen mukaisesti, esimerkiksi puun taimen istutuspäivänä lapset etsivät mieleisensä kävyn. Lisäksi lapset saivat kerätä

luonnosta omia muistoja leiriakvaarioon. Leirin päätteeksi lapset saivat viedä leiriakvaariot kotiin. Näin lapset saavat esimerkiksi talvella palata kesän leirimuistoihin. Luontomuistelun välineenä voidaan käyttää esimerkiksi luonnonmateriaaleja. Luonnossa osallistujia voidaan pyytää etsimään jokin hänen omasta mielestään kaunis ja ajatuksia herättävä luonnonmateriaali. Lisäksi osallistujille on hyvä antaa lupa ottaa luonnonmateriaali mukaansa, tällöin se voi toimia muistona luonnosta, ja sen avulla on helpompi palauttaa mieleen jokin toivottu positiivinen tunnetila. Luonnonkappale on ainutkertainen, erilainen ja täydellinen itsessään. Tämä edelleen puoltaa ajatusta ihmisen omasta ainutkertaisuudesta. (Salonen 2005, 95, 105.)

KUVA 7. Leiriakvaarion kokoamista (Heli-Marketta Ruhanen 2013).

Muisteleminen on osa jokaisen ihmisen arkiajattelua, se kuuluu ihmisen kaikkiin elämän vaiheisiin. Muisteleminen on inhimillistä toimintaa, ja sen kautta suhteutetaan ja verrataan omia kokemuksia aiemmin koettuun. Muistelu voi olla yhteisöllistä ja elämyksellistä toimintaa, jonka kautta voidaan synnyttää me-henkeä ja edelleen ehkäistä syrjäytymistä. Nykyään sähköpostien, digikuvien ja tekstiviestien aikana on vaarana, että omat jälkemme pyyhkiytyvät pois. Tästä syystä itse tehty muisto voi olla hyvin arvokas perintö. (Hohenthal-Antin 2009, 15, 23.)

Mustanjoen kodalla lapsilla oli mahdollisuus tutkimiseen ja vapaaseen leikkiin lähimetsässä ohjaajien innostamina ja valvomina. Lapset saivat tutkia ja ihmetellä luontoa suurennuslaseilla sekä liikkua kodan lähimaastossa. Muurahaiskeolla lapset tutkivat omatoimisesti muurahaisten toimintaa ja seurasivat muurahaisia myös maastossa (kuva 8). Lapset saivat uusia elämyksellisiä kokemuksia ja oppivat tutkimalla monenlaisia asioita luonnossa. Päivän ruokailu järjestettiin kodalla. Lapset näkivät, miten kala laitetaan halsteriin ja kuinka kokonainen kala kypsentyy nuotiossa. Lapset saivat paistaa myös nuotiossa oman makkaran.

KUVA 8. Muurahaiskeon tutkimista (Pirjo Huttunen 2013).

5.5 Metsäisen elämysleirin arviointi

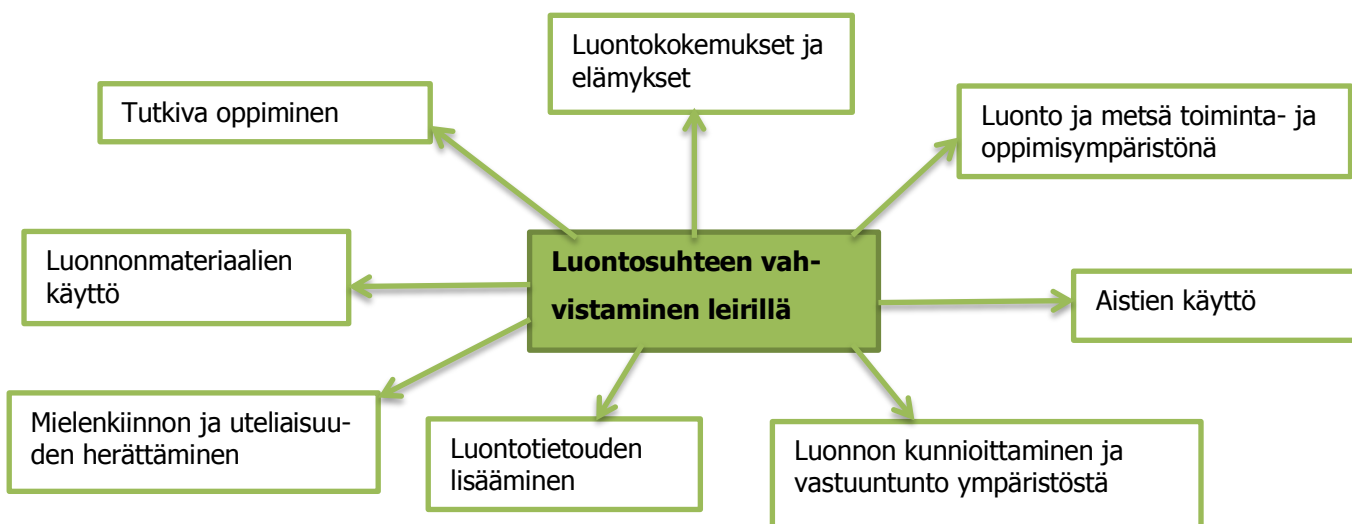
Leirin aikana havainnoimme lasten kokemusmaailmaa ja oppimista. Kirjoitimme leiripäiväkirjaa havainnoistamme. Käytimme leirin aikana osallistuvaa havainnointia. Siinä erilaiset vuorovaikutustilanteet ovat tärkeä osa tiedonhankintaa, ja tutkija toimii tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kanssa aktiivisesti. (Tuomi ja Sarajärvi 2012, 82.) Leirin lopussa kysyimme lapsilta suullista palautetta. Kokoonnuimme kaikki yhteen ja katselimme leirin ajalta kuvia, ja kysyimme lasten kokemuksia leiristä.

Lapsihavainnointia käytetään menetelmänä silloin, kun aikuinen haluaa oppia ymmärtämään lasta ja hänen kokemusmaailmaansa. Havainnoimalla voidaan tarkastella lapsen kehitystä ja tilannetta. Siinä korostuu lapsen katseleminen ja kuunteleminen. Myös havaintojen dokumentointi on tärkeää. Lapsia voidaan havainnoida arjessa eri toimintojen ohessa, eikä se vaadi erityisiä järjestelyjä. (Pihlaja 2006, 154–155.) Havainnoinnin merkittävin etu on se, että sen avulla saadaan välitöntä tietoa sekä yksilöiden että ryhmien toiminnasta (Hirsjärvi ym. 2013, 213).

Ohjaajan on hyvä kirjata ylös tekemiään havaintoja, jotta hän voi kehittää toimintaansa edelleen (Rooyackers 1995, 20). Ohjaajien tulee arvioida, pohtia ja reflektoida ryhmän kulkua ja omaa toimintaansa jokaisen ryhmäkerran jälkeen. Ryhmäläisiltä ja muilta ohjaajilta pyydetään palautetta joka kerta tai vasta viimeisen ryhmäkerran jälkeen. Suullisen palautteen lisäksi palautteen antaminen on järjestettävä myös kirjallisena tai nimettömänä. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa ja Virta 2008, 120–121.)

5.5.1 Luontosuhteen vahvistamisen toteutumisen arviointia

Vahvistimme lasten luontosuhdetta leirillä monin eri keinoin (kuvio 2.) Mielestämme leiri toimintamuotona on hyvä tapa vahvistaa lasten luontosuhdetta. Lapsen omat kokemukset luonnosta ovat merkityksellisiä luontosuhteen kehittämisessä.

KUVIO 2. Luontosuhteen vahvistaminen elämyksellisellä metsäleirillä.

Leirillä lapset saivat paljon uusia luontokokemuksia ja elämyksiä leirillä. Havaitimme, että luonto on lapsia innostava toimintaympäristö, jossa on helppo toteuttaa ohjattuja toimintatuokioita. Metsä tarjoaa virikkeitä ja monipuolisia mahdollisuuksia vapaalle leikille. Luonto ja metsä ovat fyysisiä, psyykkisiä ja sosiaalisia toiminta- ja oppimisympäristöjä. Leirillä syntyi lasten ja luonnon välillä vuorovaikutusta ja lapset omaehtoisesti tutkivat erilaisia luonnon ilmiöitä. Lapset oppivat luonnonmateriaalien käyttöä muun muassa askartelutuokioilla. Leirillä lapset oppivat uusia sanoja metsään ja luontoon liittyen, monelle esimerkiksi sanat jokamiehen oikeudet, halsteri, lakka, pitkospuut, tukkimiehentäi sekä erilaisia puiden ja kasvien nimiä. Lisäksi lasten luontotietous lisääntyi tutkimalla ja oppimalla uusia luontoon liittyviä asioita.

Luontosuhteen vahvistamisen kannalta parhaita toimintatapoja lasten kanssa, ovat sellaiset toiminnot, joissa lapsi saa itse aikuisen tukemana osallistua ja tutkia luontoa. Jos toiminta on liian ohjeistettua ja määrättyä, se vie tilaa lapsen mielikuvitukselta, luovuudelta ja omaehtoiselta tutkimiselta. Lapset olivat aidosti kiinnostuneita tutkimaan luontoa esimerkiksi suurennuslaseilla. Toimintatuokiolla vahvistettiin lasten luontaista innostusta tutkivaan oppimiseen. Eri aisteja käyttämällä lapsille annettiin tunnekokemuksia.

Maatilalla lapset kuuntelivat innostuneina mitä eläimistä kerrottiin ja olivat kiinnostuneita aiheesta. Lapset oppivat luonnon ja eläinten kunnioittamista. Metsässä järjestetyssä luonnon taideteos -tuokiossa metsän monimuotoisuus ja luonnonmateriaalien rikkaus saivat lapset innostumaan toiminnasta. Moni lapsista oli ensimmäistä kertaa puunistutuksessa. Istutus oli lasten mielestä mielenkiintoista; innostuksen ja kiinnostuksen näki ja aisti lasten motivoituneesta ja iloisesta käytöksestä hak-

kuuaukiolla. Lapset oppivat, miten puun iän voi laskea vuosirenkaista, ja se herätti oppimisen iloa lapsissa.

Kodan ympäristössä lasten innostus ja mielenkiinto luontoa kohtaan, sekä omatoiminen tutkiminen näkyivät ja kuuluivat koko kodalla olemisen ajan selkeästi. Kodan lähellä sijaitseva muurahaiskeko kiinnosti lapsia erityisesti. Muurahaissafarilla tehty koe muurahaiskeolla uusittiin lasten toimesta, ja lapset saivat kokeilla ja todeta jälleen muurahaishapon vaikuttavan kukan värin vaihtumiseen. Lapset tulivat innoissaan kertomaan luonnosta löytämistä asioista. Eräät lapset kertoivat löytäneensä kannon alta ketun pesän (kuva 9), jota lapset ihmettelivät ja tutkivat myös suurennuslaseilla.

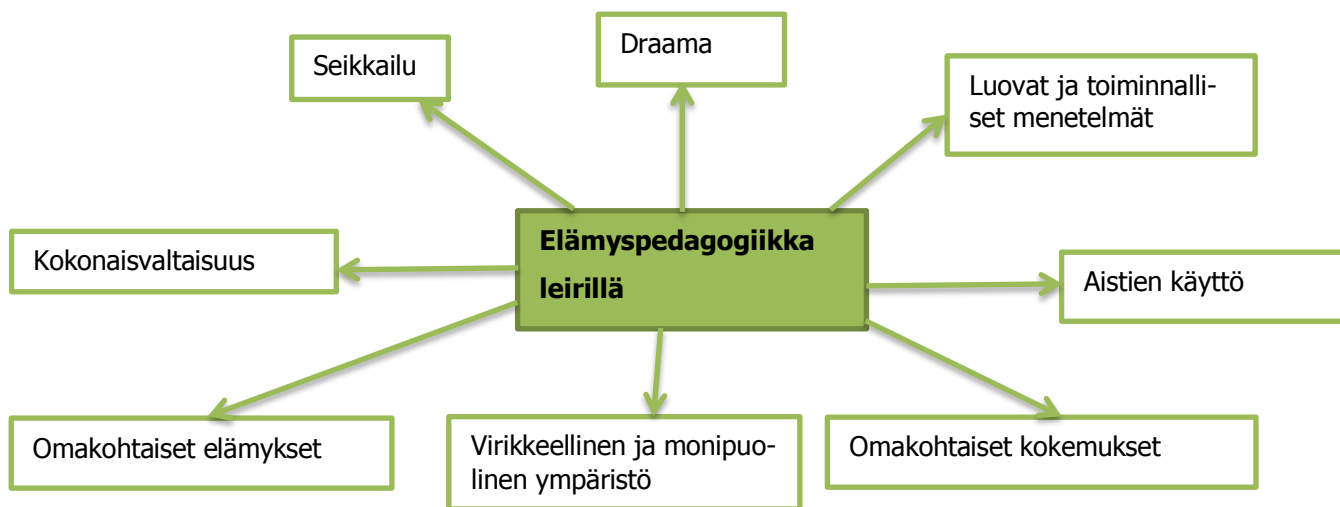
KUVA 9. Kodalla ketunpesää tutkimassa (Minna Talvensaari 2013).

Lapset oppivat leirillä luonnon kunnioittamista ja vastuuntuntoa ympäristöstä. Otimme huomioon kestävän kehityksen periaatteet, ja opastimme lapsia muun muassa kierrättämisessä ja luonnon säästämässä. Askarteluissa käytimme mahdollisimman paljon luonnosta saatavaa materiaalia sekä kierrätysmateriaalia. Esimerkiksi serviettimansetteja tehdessä mansetin pohjana käytimme talouspaperin pahvirullia. Tunnustelupussin avulla arvuuttelivat erilaisia luontoon kuuluvia ja kuulumattomia materiaaleja.

Kävimme jokamiehen oikeuksia läpi erilaisissa tilanteissa viikon aikana. Luonnontaideteoksia tehdessä esimerkiksi neuvoimme lapsille, että oksia ei saa katkoa eikä sammalta saa repiä. Kun esimerkiksi metsästä löytyi roskia, keskustelimme lasten kanssa siitä, minne roskat kuuluvat. Leiripaikan pihapiirissä olevalla kierrätyspisteellä kävimme lasten kanssa läpi roskien lajittelua.

5.5.2 Elämyspedagogiikan toteutumisen arviointia

Toteutimme elämyspedagogiikkaa leirillä monin eri keinoin (kuvio 3.) Leirillä oli hyvä toteuttaa elämyspedagogiikkaa toimintamenetelmänä. Elämyksellisyys on lapselle luontainen tapa oppia.

KUVIO 3. Elämyspedagogiikan toteutuminen elämyksellisellä metsäleirillä

Havaitsimme, että lapset olivat kokonaisvaltaisesti mukana leirin toiminnoissa. Omakohtaiset kokemukset ja elämykset olivat merkittävässä roolissa leirillä tapahtuvassa toiminnassa. Leiri oli monipuolinen ja siellä hyödynnettiin aisteja oppimis- ja elämyskokemuksissa. 5–7-vuotiaat lapset on helppo saada mukaan erilaiseen toimintaan. Ohjatut toimintatuokiot innostivat lapsia vapaaseen leikkiin ja lapsilähtöiseen toimintaan. Varhaiskasvatukseen lapset viihtyvät hyvin ikätovereidensa seurassa vapaasti leikkien.

Puuntaimien istutus oli lapsille elämys. Jokainen lapsi sai tutkittavakseen kuusen kävyn, ja kokeilla, miten siemen irtoaa kävystä ja leijailee ilmassa. Tämä vaihe oli lasten mielestä jännittävä, ja ihmetystä aiheutti muun muassa siemenen kevyt ja pyörivä lento, sekä se, miten paljon yhdestä kävystä siemeniä voi irrota.

Luovat ja toiminnalliset menetelmät osoittautuivat toimiviksi varhaiskasvatukseen lasten kanssa toimiessa. Luonnontaideteoksia tehdessä lapset oppivat luomaan luonnonmateriaaleista taidetta, ja pääsivät käyttämään luovasti omaa mielikuvitustaan. Monipuoliset luonnonmateriaalit, esimerkiksi oksat, kivet, tikut, kävyt ja kannot innostivat lapsia keksimään mitä erilaisimpia ideoita taideteoksiin. Teosten nimiä olivat ”Muurahaismaja”, ”Kuusimaja”, ”Siivekäs käärme”, ”Majan vetäjä ja maja”, ”Kummituslinna” ja ”Muurahaiskota”. Lapset leikkivät taideteoksilla myöhemminkin leirin aikana. Luonnontaideteosten myötä lapset oppivat rakentamaan ja käyttämään luonnonmateriaaleja.

Mielikuvamatkan tarinan avulla mahdollistimme lapsille elämyksellisen ja rentouttavan kokemuksen. Mielikuvamatkan jälkeen lapset saivat sormiväreillä maalata oman mielikuvansa tarinasta (kuva 10). Lapset saivat vapaasti toteuttaa itseään. Sormivärit olivat hyvä valinta, sillä lapset näyttivät pitävän

niistä erityisen paljon. Osalle sormivärit olivat entuudestaan tuttuja ja osa pääsi kokeilemaan niitä ensimmäistä kertaa.

KUVA 10. Mielikuvamatkan maalausta (Heli-Marketta Ruhanen 2013).

Draaman ja seikkailun keinoja käytettiin leirillä useissa toimintatuokioissa. Muurahaissafari oli toimintatuokio, joka herätti lasten mielenkiinnon jo nimen perusteella, ja lapset odottivat sitä jo ennen leirin alkua. Lapset olivat jännittyneitä, sillä he eivät tieneet, millainen muurahaissafari on. Lapset lähtivät innoissaan auttamaan muurahaiskuningataria. Muurahaiskuningatar oli hyvä keino saada lapset innostumaan toiminnasta (kuva 11). Muurahaissafari jäi lasten mieleen. Tämä tuli ilmi esimerkiksi siinä, että myöhemmin viikolla luontoveistoksia tehdessä, osa lapsista palasi ajatuksissaan tähän muurahaisteemaan; eräs pari kertoi tehneensä muurahaismajan ja toinen pari muurahaiskodan.

KUVA 11. Muurahaiskuningatar ja lapset muurahaissafarilla (Minna Talvensaari 2013).

Karhunkierroksella lasten kasvomaalaukset lisäsivät eläytymistä karhun elämään. Metsäseikkailussa osallistettiin lapset etsimään villivihannessalaatin aineksia, ja näin heillä oli oma rooli seikkailussa,

mikä vahvisti lasten kokemaa elämystä. Roolihahmot näyttäytyivät lapsille aina yksi kerrallaan, mikä lisäsi seikkailun jännittävyyttä. Kun lapset löysivät oikeita kasveja ja onnistuivat kävyn heitossa, he saivat onnistumisen kokemuksia (kuva 12). Onnistumisen kokemukset ovat tärkeitä myös minäkuvan rakentumisessa.

KUVA 12. Metsäseikkailussa käpyjen heittoa velhon kanssa (Heli-Marketta Ruhanen 2013).

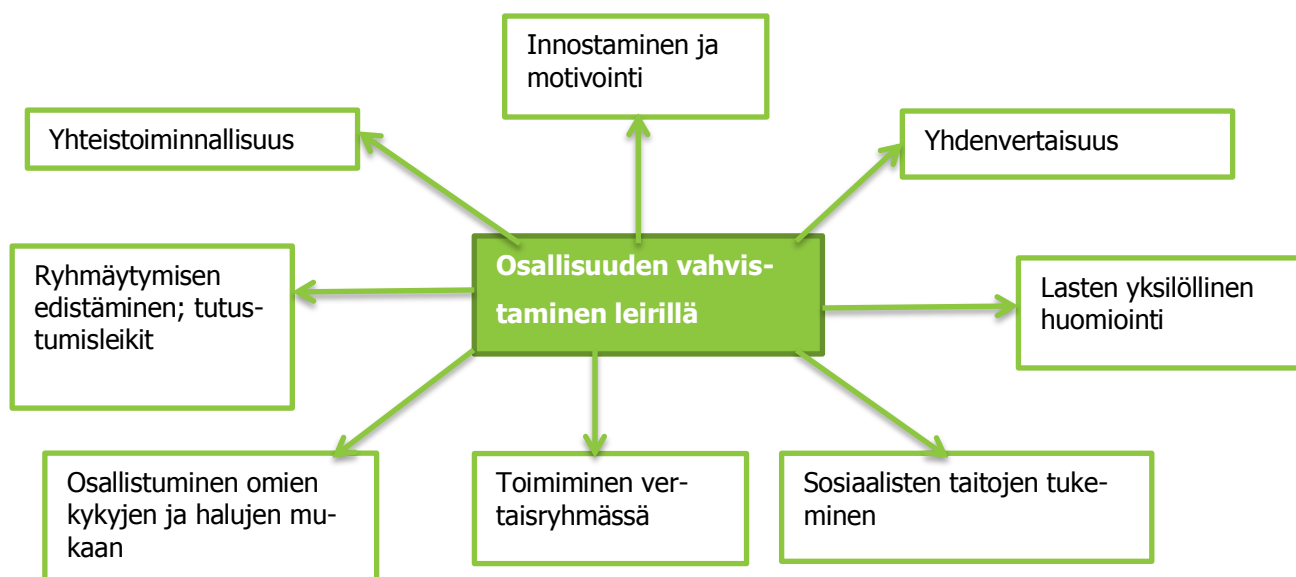
Kodalla järjestetty ruokailu antoi erilaisen elämyksen lapsille. Lohikalan paistaminen halsterilla kodan nuotiolla oli monille lapsille uusi ja erilainen elämys. He näkivät, miten kala laitetaan halsteriin, ja kuinka kokonainen kala kypsentyy nuotiossa (kuva 13).

KUVA 13. Lohen valmistus halsterilla nuotiossa (Heli-Marketta Ruhanen 2013).

5.5.3 Osallisuuden vahvistamisen toteutumisen arviointia

Vahvistimme lasten osallisuutta leirillä monin eri keinoin (kuvio 4.) Kaikki leirin toiminnot olivat lapsia osallistavia. Näillä toiminnoilla ennaltaehkäisimme lasten syrjäytymistä.

KUVIO 4. Osallisuuden vahvistaminen elämyksellisellä metsäleirillä.

Kannustimme lapsia osallistumaan toimintaan ja huolehdimme kaikkien tasavertaisesta kohtelusta. Muistimme myös, että osallisuuteen kuuluu mahdollisuus jäädä halutessaan toiminnasta sivuun. Yhteisleikeillä ja yhteistoiminnallisilla tuokioilla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja ja muiden kanssa toimimista. Toimintatuokioilla mahdollistettiin yhteisöllisyyden kokemuksia ja ryhmässä toimimisella ehkäistiin syrjäytymistä.

Leirillä oli useita ohjaajia, mikä mahdollisti sen, että lapset ja heidän tarpeensa tulivat yksilöllisesti huomioitua. Ohjaajilla oli aikaa havainnoida lapsia sekä tarvittaessa tukea ja innostaa heitä osallistumaan toimintaan. Ohjaajat varmistivat lasten välisten vuorovaikutussuhteiden toimivuuden havainnoimalla ja tukemalla erilaisia vuorovaikutustilanteita.

Osallisuuden kannalta orientointi ja motivointi ovat tärkeitä asioita. Jokaisen isomman toimintatuokion alussa kokoontuimme lasten kanssa yhteen ja käytimme erilaisia orientointikeinoja. Esimerkiksi muurahaissafarin alussa tutkimme muurahaiskeon rakennetta kuvien avulla ja karhunkierrokselle lähtiessä jokaiselle lapselle ja ohjaajalle maalattiin karhun nenä ja viikset kasvoväreillä.

Lapset saivat omakohtaisen kokemuksen puun taimen istuttamisesta (kuva 14). Lapset auttoivat myös kavereita istutuksessa. Lapset kyselivät metsämestarilta mieleen tulleita kysymyksiä. Metsämestari vastasi lasten kysymyksiin. Lapset saivat mukaansa kotiin vietäväksi puun taimen ja istutusohjeet.

KUVA 14. Puuntaimen istutusta (Minna Talvensaari 2013).

Jyrskynvirran tilalla lapset saivat elämyksiä ja kohtaamisia eläinten kanssa (kuva 15). Lapset valokuvattiin yksitellen eläinten kanssa. Maatilan omistaja, joka ohjasi toiminnan, osallisti lapsia keskusteluun kyselemällä, kyseenalaistamalla ja antamalla lapsille pohtimisen aiheita. Eläimet kiinnostivat lapsia, ja jotkut lapset olivat arempia toimimaan eläinten kanssa kuin toiset. Kaikki lapset pääsivät kuitenkin osallisiksi toimintaan maatilalla, ja kannustimme ja innostimme arempiakin lapsia tutustumaan eläimiin.

KUVA 15. Elämyksiä eläinten kanssa (Heli-Marketta Ruhanen 2013).

Osallisuus ja yhteistoiminnallisuus tulivat esille esimerkiksi mielikuvamatkaan liittyvän yhteisen tuotoksen myötä. Samalla lapset keskustelivat keskenään ja innostivat toinen toisiaan. Taideteoksen maalaaminen sujui hyvin, ja jokainen lapsi osallistui innokkaasti maalaamiseen. Karhunkierros toteutettiin yhtenä isona ryhmänä, jossa lasten keskinäiset vuorovaikutussuhteet korostuivat. Karhunkierros oli monipuolinen toimintatuokio, jossa erityisesti piti huomioida lasten omat kyvyt. Metsäseikkailussa jokaisella lapsella oli oma rooli ja vastuu; jokainen lapsi sai etsiä, kerätä ja tuoda kasveja Peikolle villivihannessalaattiin (kuva 16).

KUVA 16. Villivihannessalaattinesten keräämistä metsäseikkailulla (Heli-Marketta Ruhanen 2013).

Yhteistoiminnallisuus ja sosiaaliset taidot kehittyivät luonnon taideteoksia rakentaessa. Parit valittiin arpomalla ja yhteistyö pariin välillä sujui hyvin. Joillakin pareilla yhteistyön aloittaminen kesti hie- man kauemmin, ja tällöin ohjaajan rooli nousi esiin. Alkuun päästyään jokainen pari toimi innostu- neena etsien sopivia materiaaleja taideteoksiinsa. Lapset keskustelivat paljon keskenään ja osalla oli myös selkeä työnjako toiminnassa. Lapset kävivät keskustelua ja miettivät keskenään taideteoksen tarkoitusta sekä ulkonäköä, ja useilla pareilla taideteos muuttuikin teoksia tehdessä. Vaikka lapset toimivat pareittain, he auttoivat ja huomioivat myös toisten pariin työskentelyä, jos he esimerkiksi etsivät jotain tiettyä luonnonmateriaalia. Jokainen lapsi sai toteuttaa taideteoksen omien kykyjensä mukaan. Lapset olivat aidosti kiinnostuneita toisten pariin teoksista. Lapset mielellään kyselivät muilta pareilta heidän tekemästään taideteoksesta. Vastuu ja oma rooli korostuivat luonnon taidete- oksia tehtäessä ja esittäessä teoksia koko ryhmälle (kuva 17).

KUVA 17. Luonnon taideteosten esittelyä (Pirjo Huttunen 2013).

Kasvatuskumppanuus ja osallisuus toteutuivat perheenjäsenten kanssa monin eri tavoin. Rakensimme kasvatuskumppanuutta sekä puhelimen että sähköpostin välityksellä. Annoimme jokaiselle lapselle oman leirivihkon ja sen avulla pidimme yhteyttä perheenjäseniin leirin aikana. Lisäksi lasten tuonti- ja hakutilanteissa keskustelimme perheenjäsenten kanssa. Lapset saivat kotiin vietäväksi puun taimen ja istutusohjeet, jotta he yhdessä perheenjäsenten kanssa saivat istuttaa oman puun taimen ja seurata sen kasvua. Tällä tavoin vahvistettiin lasten ja aikuisten välistä suhdetta.

Toivomme, että palautekyselyyn vastatessaan ja lapsen kuva-cd:tä katsoessaan myös huoltajat pysähtyvät pohtimaan omaa luontosuhdettaan. Lisäksi toivomme, että näin perheenjäsenet ymmärtäisivät paremmin luontosuhteen merkityksen lapselle, ja innostuisivat itse ja kannustaisivat myös lapsia liikkumaan enemmän luonnossa ja metsässä. Kuvien avulla huoltajat näkevät esimerkkejä siitä, kuinka monipuolisesti ja pienin järjestelyin metsäympäristöä voi lasten leikeissä hyödyntää.

Kasvatuskumppanuudella varhaiskasvatuksessa tarkoitetaan vanhempien ja varhaiskasvatuksen ammattilaisten tietoista sitoutumista toimimaan yhdessä lasten kasvun, kehityksen ja oppimisen prosessien tukemisessa. Kasvatuskumppanuudessa yhdistyvät lapselle kahden tärkeän tahon, vanhempien ja varhaiskasvatuksen kasvattajien tiedot ja kokemukset. Kasvatuskumppanuus lähtee lapsen tarpeista, jolloin varhaiskasvatuksen toimintaa ohjaa lapsen edun ja oikeuksien toteuttaminen. Kasvatuskumppanuuden yhtenä tavoitteena on tunnistaa herkästi ja mahdollisimman varhain lapsen jollakin kasvun, kehityksen tai oppimisen alueella mahdollinen tuen tarve ja luoda yhteistyössä lapsen vanhempien kanssa yhteinen toimintastrategia lapsen tukemiseksi. Myös ongelmatilanteissa lapsen vanhempien ja henkilöstön väliselle yhteistyösuhteelle tulee luoda kasvatuskumppanuuden ilmapiiiri. (Stakes 2005, 31.)

Perheenjäsenet huomioitiin ja kutsuttiin leiridiplomien jakotilaisuuteen viimeisenä leiripäivänä. Tilaisuudessa tarjosimme myös kahvit, ja huoltajat pääsivät tutustumaan leiriympäristöön ja lasten te-

kemiin tuotoksiin. Leirin jälkeen kotiin lähetetty kuva-cd antoi myös huoltajille mahdollisuuden päästä mukaan leirin tunnelmaan.

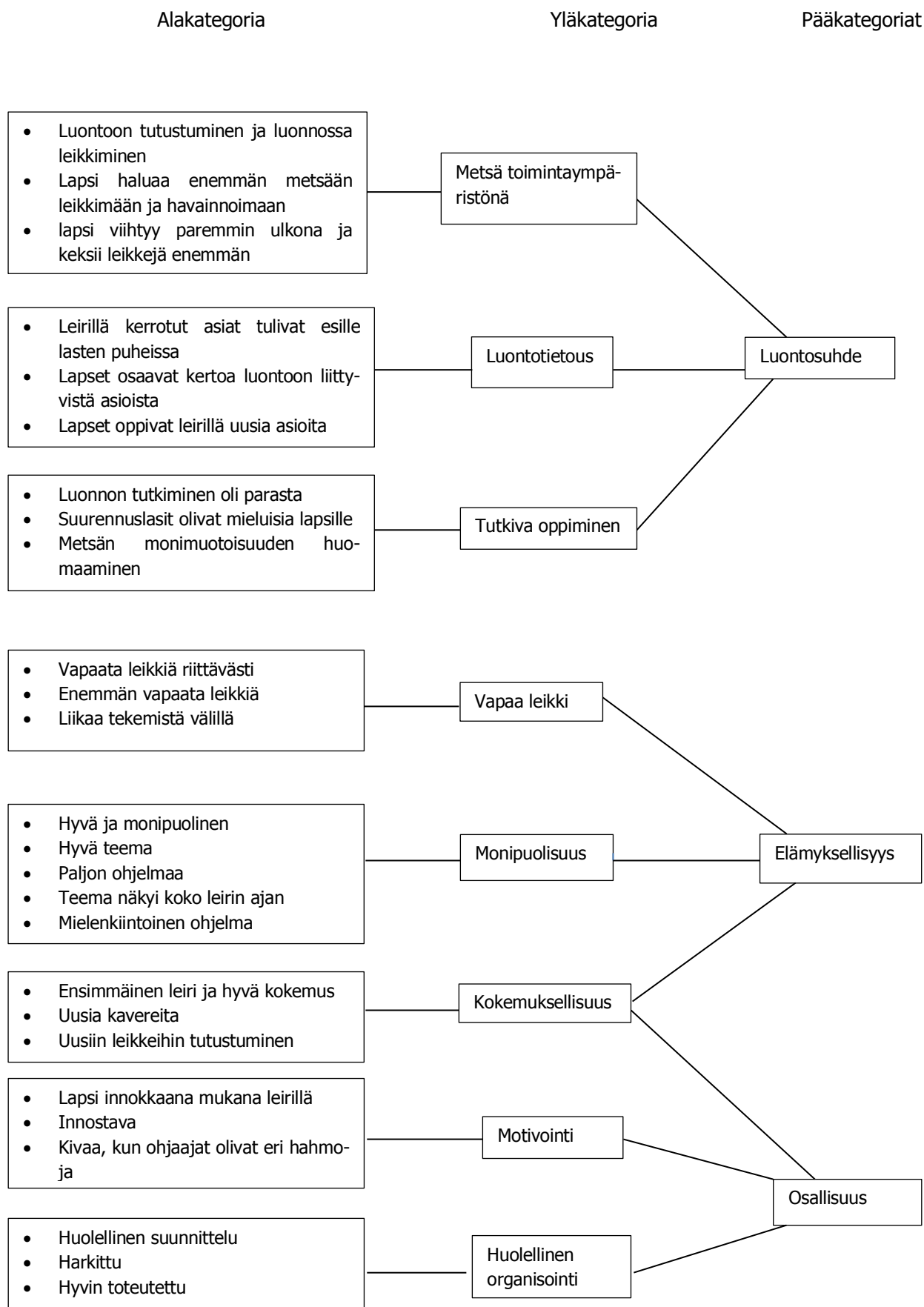
5.5.4 Elämyksellisen metsäleirin palaute

Tavoitteiden toteutumisen arvioinnin objektiivisuuden kannalta palautteen kerääminen on tärkeää (Vilka ja Airaksinen 2003, 157). Palautetta kerättiin perheenjäseniltä, johon kuului sekä vanhempia että isovanhempia. Kysyimme huoltajilta leirin päätteeksi kirjallista palautetta nimettömänä palautelomakkeella. Lomakkeiden yhteydessä lähetimme huoltajille kuva-cd:t. Yhdeksästä lähetetystä lomakkeesta meille palautui viisi. Saimme perheenjäseniltä palautetta myös suullisesti heidän tuodesaan ja hakiessaan lapsia leiriltä, sekä leirin viimeisenä päivänä leiridiplomien jakotilaisuudessa. Lisäksi leirivihkojen välityksellä saimme perheenjäseniltä palautetta.

Kehittelimme palautelomakkeen perheenjäsenten täytettäväksi. Kysymykset koskivat enimmäkseen leirin käytännönjärjestelyjä ja luontosuhteen vahvistamisen toteutumista. Jälkeenpäin pohdimme, että kysymykset olisivat voineet liittyä enemmän osallisuuteen, joka on yksi opinnäytetyömme avainsanoista. Kyselyä laatiessa pidimme pääpainon sillä, että toimeksiantaja saisi hyödyllistä tietoa ja palautetta leirin järjestelyihin. Pyysimme suullista ja kirjallista palautetta myös muilta leirin toteuttamiseen osallistuneilta avustajilta sekä toimeksiantajalta.

Sisällönanalyysin voidaan jakaa kolmeen eri osaan; näitä ovat redusointi eli aineiston pelkistäminen, klusterointi eli aineiston ryhmittely sekä abstrahointi eli teoriakäsitteiden luominen. Ensin aineistosta etsitään pelkistetyt ilmaukset. Pelkistettyjen ilmauksien löydyttyä, etsitään niistä samankaltaisuuksia. Tämän jälkeen samankaltaiset ilmaukset yhdistetään ja näin muodostuneet luokat nimetään samaa tarkoittavalla käsitteellä. Luokat jaetaan alaluokkiin, joista luodaan yläluokkia. Yläluokkien muodostamiselle tutkimusaineistosta saadaan esille olennainen tieto, teoreettiset käsitteet sekä johtopäätökset. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 108–112.)

Analysoimme saamaamme palautetta sisällönanalyysia mukaillen (kuvio 5). Ensin kokosimme palautteista suoria lainauksia, jotka sitten muutimme pelkistetyiksi ilmaisuiksi. Pelkistetyt ilmaisut ryhmittelimme mielestämme sopiviin ryhmiin. Jokaiselle ryhmälle mietimme yhdistävän tekijän, ja nämä muodostivat alakategoriat. Alakategoriasta päästiin vielä pääkategorioihin. Huomasimme että analyysin kautta palautteista nousi esille leirimme tavoitteet. Sisällön analyysiä tehdessä huomasimme, että palautteista nousi esille leirille asetetut tavoitteet.

KUVIO 5. Sisällön analyysi

Perheenjäseniltä saaduista palautteista voimme päätellä, että lapset saivat leirillä uusia elämyksiä ja kokemuksia luontoon liittyen. Puuntaimen istutus oli erityisesti jäänyt lasten mieleen, ja toimeksiantajaltakin saimme siitä hyvää palautetta. Leirillä lapset tutustuivat uusiin ihmisiin ja saivat uusia ka-verisuhteita. Monelle lapselle tämä oli ensimmäinen leiri, ja leirille toivottiin jatkoa.

Huoltajien palautteesta päätellen leiri vaikutti lasten suhtautumiseen luontoon. Vastausten perusteella lasten mielenkiinto luontoa kohtaan kasvoi leirin myötä. Lapset myös havainnoivat ja tutkivat luontoa enemmän leirin jälkeen. Leikkiminen ja liikkuminen luonnossa lisääntyivät kotonakin. Lasten luontotietous on myös selvästi kasvanut huoltajien palautteen mukaan. Huoltajille lähetetyistä palautelomakkeista tuli esille seuraavanlaisia asioita:

Tämä oli lisäksi molemmille ensimmäinen leiri, joten sekin oli jo kokemus. Ja ilmeisen hyvä sellainen, sillä molemmat sanoivat haluavansa leireille jatkossakin.

Lapsi viihtyy nyt enemmän ulkona kuin aiemmin ja keksii leikkejä ulkona aiempaa enemmän.

Lapsi heräsi huomaamaan metsän monimuotoisuuden ja lumoavuuden.

Lähtee mielellään luontoon tutkien ja tutustuen ympäristöön.

Metsänistutus oli kohokohta, kotonakin istutimme puun niin, ettei siihen vain tule 'tukkimiehenpäitä'.

Perheenjäseniltä saadun palautteen mukaan leirimaksu oli edullinen. Palautteissa tuli esille, että huoltajat olisivat olleet valmiita maksamaan leiristä enemmänkin. Palautteen mukaan leirin ohjelmaa pidettiin hyvänä, monipuolisena ja lapsia innostavana. Huoltajat toivat esille myös sen, että leiri oli hyvin suunniteltu.

Kysyimme palautetta myös leirin kestosta. Osa perheenjäsenistä oli sitä mieltä, että viisi päivää oli pitkäkö leiri tämän ikäisille lapsille. Moni lapsi puolestaan oli kertonut toivoneensa leirin jatkuvan pidempään. Päiväleiriä leirimuotona pidettiin hyvänä pienille lapsille.

Saimme avustajilta palautetta leiristä sekä heidän että lasten näkökulmasta. Palautteen mukaan Topi-karhu oli hyvä lisä leirillä ja Topi-karhua odotettiin jo aamulla bussimatalla. Metsäseikkailussa lasten mielestä oli mukavaa se, kun ohjaajat olivat pukeutuneet eri roolihahmoiksi. Saimme palautetta, että leiri oli onnistunut ja ohjaajille jäi hyvä tunnelma. Avustajilta saatua palautetta:

Parhaita hetkiä tuntuivat olleen ne, kun lapset pääsivät itse tutkimaan luontoa.

Onnistumisesta kokonaisuudessaan kertoivat minun mielestäni lasten ilo, sekä heidän kysymyksensä 'Onhan tämä leiri ensi kesänä uudestaan?', 'Saako samat lapset osallistua silloinkin, jos tämä pidetään?'

Saamamme palautteen perusteella voimme todeta, että leiri oli onnistunut ja se vahvisti lasten luontosuhdetta. Koska leiri oli kertaluontoinen, emme voi kuitenkaan taata saavutettujen tulosten pysyvyyttä. Perheenjäseniltä saadusta palautteesta kävi ilmi, että vastaavanlaiselle leirille olisi kysyntää jatkossakin. Myös lapset kyselivät leirin aikana, onko sama leiri ensi kesänäkin. Mielestämme onnistuimme leirille asetettujen tavoitteiden saavuttamisessa hyvin. Ohjaajien toiminta ja tuokiot olivat lasten osallisuutta tukevia.

5.6 Kehittämisehdotukset

Opinnäytetyössä kehittämistehtävänä oli uuden toimintamallin kehittäminen ja kokeileminen Iisalmen 4H-yhdistykselle. Iisalmen 4H-yhdistys on järjestänyt leirejä aiemminkin, muttei alle kouluikäisille lapsille. Arvioimme elämyksellistä metsäleiriä Sinisen meren strategialla. Sinisen meren strategiaa käytetään apuvälineenä toiminnan tai tuotteen kehittämisessä. Tavoitteena on löytää tuotteesta tai toiminnasta ne kohdat, joita poistamalla, supistamalla, korostamalla ja uutta luomalla päädytään parempaan lopputulokseen. (Kim ja Mauborgne 2007, 52.)

Sinisen meren strategian ensimmäisen kysymyksen avulla voidaan pohtia, onko toiminnassa joitakin sellaisia asioita, joita pidetään itsestään selvyyksinä, vaikka eivät enää ole tarpeellisia. Toisen kysymyksen kohdalla pohditaan, onko toiminnassa jotain sellaista, mitä ei tarvitse olla siinä määrin. Tällaisia tekijöitä vähentämällä kustannuksia voidaan alentaa. Kolmannen kysymyksen avulla voidaan havaita tekijät, joita voitaisiin lisätä tai korostaa. Neljäs kysymys auttaa löytämään uusia arvonlähteitä ja luomaan uutta kysyntää. (Kim ja Mauborgne 2007, 52.)

Sinisen meren strategiassa työkaluna voi käyttää nelikenttää, jossa pohditaan edellä mainittuja neljää kysymystä. Nelikentän avulla saadaan selville, keskitytäänkö toiminnan kehittämisessä liikaa toivottujen tekijöiden lisäämiseen ja uuden luomiseen. Tämä kuormittaa paljon toiminnan kustannusrakennetta. Poistaminen ja uuden luominen ovat erityisen tärkeitä tekijöitä, ja niitä löytämällä pystytään olemassa olevasta tuotteesta poistamaan epäolennainen ja kehittämään tuotetta innovatiivisesti. (Kim ja Mauborgne 2007, 52, 57.)

TAULUKKO 2. Leirin kehittämisehdotukset Sinisen meren strategialla.

<p>Mitä voisi poistaa?</p> <ul style="list-style-type: none"> - lämmin ruoka - kuljetukset - paljon valmisteluja ja useita ohjaajia vaativat toiminnot 	<p>Mitä voisi korostaa/lisätä?</p> <ul style="list-style-type: none"> - lasten vapaa leikki - pienryhmätoiminta - koko perheen osallistaminen leiriin
<p>Mitä voisi supistaa?</p> <ul style="list-style-type: none"> - ohjatut toimintatuokiot - ohjaajien määrä - leiripäivän kesto - leirin kesto 	<p>Mitä uutta voisi kehittää?</p> <ul style="list-style-type: none"> - erilaiset luontokasvatuksen teemat leirille - luontoleirejä eri asiakasryhmille - yöleirit

Sinisen meren strategiaa (taulukko 2) hyödyntäen löysimme leiristä asioita, joita voisi poistaa, supistaa ja korostaa. Lisäksi sen avulla mietimme, mitä uutta voisi luoda. Kustannussyistä johtuen leirillä voisi kokonaan luopua toiminnoista, jotka vaativat paljon etukäteisvalmisteluja ja useita ohjaajia.

Näitä toimintoja olivat esimerkiksi ruokailu ja metsäseikkailu. Lämpimän ruoan sijasta lapsilla voisi olla omat eväät mukana tai leirin järjestäjä voisi tarjota kevyemmän välipalan, joka olisi yhtenäinen kaikille. Näin itse leiritoimintaan jäisi enemmän aikaa ja leiripäiviä voisi lyhentää. Lämpimän ruoan jäädessä pois myös henkilökunnan määrää voisi vähentää. Toisaalta lämpimän ruoan tarjoaminen lapsille oli lasten osallisuuden vahvistamisen ja syrjäytymisen ehkäisyn kannalta tärkeää. Omien eväiden myötä saattaisi syntyä eriarvoisuutta. Lämmin ruoka takaisi lapsille kesäloman aikanakin yhden lämpimän ja ravintoarvoiltaan hyvän aterian päivässä. Jos leiripaikka olisi ollut lähempänä keskustaa, kuljetusta ei olisi tarvinnut järjestää 4H:n toimesta. Leirin kokonaiskesto oli viisi päivää, mutta alle kouluikäisille lapsille lyhyempikin leiri olisi ollut toimiva. Näillä muutoksilla leirin kustannuksia voitaisiin pienentää.

Metsäseikkailussa kaikilla ohjaajilla oli oma rooli, mutta metsäseikkailun voisi toteuttaa pienemmäsäkin mittakaavassa tai jättää kokonaan pois. Huomasimme, että hyvin pienilläkin järjestelyillä saadaan toteutettua lapsille mielekästä ja innostavaa toimintaa luonnossa. Esimerkiksi luonnon taideteos ja luonnon tutkiminen suurennuslaseilla olivat lapsille mieluisia kokemuksia, eikä ne vaatineet ohjaajilta paljoa etukäteisvalmistelua.

Lasten vapaata leikkiaikaa leirillä olisi voinut olla enemmänkin, sillä sosiaalisten suhteiden ja vuorovaikutuksen kehittymisen kannalta vapaa leikki on lapselle tärkeää. Alle kouluikäiset lapset leikkivät myös mielellään keskenään ilman annettuja ohjeita. Jos vapaata leikkiaikaa olisi ollut enemmän, lapset olisivat mahdollisesti jaksaneet keskittyä paremmin ohjattuihin toimintatuokioihin. Vapaa leikki on lapselle tärkeää; sen kautta lapsi harjoittelee esimerkiksi sosiaalisia taitoja, empatiaa sekä motorisia taitoja. Vapaan leikin myötä lapsi voi käsitellä vaikeita asioita. Kyky leikkiä lapsuudessa on merkittävä lähde ihmisen terveen kehityksen kannalta. Leikin kautta lapsi muodostaa käsityksen itsestään ja ympäristöstään. Lapselle leikki on kokonaisvaltaista ja vapaan leikin mahdollisuudet ovat rajattomat unohtamatta kuitenkaan turvallisuutta. (Tampereen Steiner-päiväkodin www-sivut s.a.)

Pienet lapset eivät jaksaneet keskittyä pitkiä jaksoja kerrallaan vain kuuntelemaan. Heille onkin tärkeää ja luontaista päästä itse toimintaan mukaan. Esimerkiksi metsäseikkailussa lapset olivat enemmän kiinnostuneita roolihahmoista ja kasvien etsimisestä, kuin tiedoista, joita kasveista kerrottiin. Olimme suunnitelleet jokaiselle päivälle kaksi isompaa ohjattua kokonaisuutta, ja havaitsimme, etteivät lapset jaksaneet välttämättä keskittyä enää iltapäivällä niin hyvin. Suunnitelmaa muutettiin tarpeen mukaan.

Leirin aikana huomasimme, että olisi ollut hyvä järjestää enemmän toimintaa pienryhmissä. Näin olimme pystyneet paremmin havainnoida lapsia sekä osallistaa heitä pohdiskelemaan keskusteluun. Lisäksi yksilöllisyyden huomioiminen ja osallisuuden vahvistaminen olisivat toteutuneet vieläkin paremmin. Pienryhmiin jako olisi voinut olla hyvä vaihtoehto esimerkiksi viimeisenä leiripäivänä olleessa palautekeskustelussa lasten kanssa, jolloin palautteen saaminen olisi voinut onnistua paremmin.

Kasvatuskumppanuutta vahvistimme ja osallistimme perheenjäseniä esimerkiksi leirivihkon, leirin päätöksen ja puun taimen istutuksen avulla. Leirin päätöspäivänä perheenjäsenillä oli mahdollisuus

tulla katsomaan leiridiplomien jakoa ja tutustua leiriympäristöön sekä lasten tuotoksiin leirillä. Suunnitteluvaiheessa pohdimme, että perheenjäsenet olisivat olleet leirillä mukana puuntaimien istutuksessa, mutta käytännönjärjestelyistä johtuen päädyimme tähän ratkaisuun. Jatkossa perheenjäsenet voisivat kuitenkin osallistua joihinkin toimintatuokioihin leirillä.

Alle kouluikäisten lasten leirejä voisi kehittää eri luontokasvatuksen teemojen ympärille. Leirien teemat voivat olla monenlaisia, ja ne voivat perustua esimerkiksi eri vuodenaikoihin, erilaisiin toimintaympäristöihin ja kiinnostuksen kohteisiin. Teemoja voisivat olla esimerkiksi linnut, ötökät, vesi ja metsän lisäksi muut luontoympäristöt. Luontoleirejä voisi kohdistaa eri ryhmille. Päiväleiri oli hyvä leirimuoto pienille lapsille, mutta kokeilemisen arvoista voisi olla myös eripituiset ja yöleirit.

6 POHDINTA

Opinnäytetyömme oli toiminnallinen kehittämistyö, joka toteutettiin varhaiskasvatusikäisten lasten päiväleirinä Iisalmen 4H-yhdistyksen toimeksiantona. Menetelminä käytimme elämyspedagogiikkaa ja erilaisia luovia ja toiminnallisia menetelmiä. Erityisesti viime vuosina taidelähtöisten menetelmien kysyntä sosiaali- ja terveysaloilla on kasvanut (Hohenthal-Antin, 2009, 9). Olemme kokeneet nämä toimiviksi menetelmiksi eri asiakasryhmien kanssa toimiessa sosiaalialalla.

Toiminnallinen opinnäytetyö sopi sekä meille että toimeksiantajalle parhaiten. Mielestämme toiminnallisessa opinnäytetyössä pääsimme parhaiten hyödyntämään omaa osaamistamme, kokemuksiamme ja vahvuuksiamme. Toimeksiantajan näkökulmasta toiminnallinen opinnäytetyö oli paras vaihtoehto, sillä Iisalmen 4H-yhdistys järjestää melko vähän toimintaa pienemmille lapsille

Leirille osallistuvat lapset olivat varhaiskasvatusikäisiä, mikä oli hyvä valinta, sillä se tuki meidän omaa oppimistamme. Tutkimomme sisältää varhaiskasvatuksen opinnot, jotka antavat meille lastentarhanopettajan kelpoisuuden. Opinnäytetyömme kokonaisuudessaan on kehittänyt omaa asiantuntijuuttamme sosiaalialan työntekijänä paljon. Ammatillinen varmuutemme kehittyi leirin toteutuksen myötä. Prosessin myötä toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden merkitys tarkentui meille. Saimme kokemusta lasten ohjaamisesta, työtiimin vetämisestä ja leirin käytännön järjestelyistä.

Ammatillinen osaaminen syventyi ja vahvistui myös teoretiedon hankkimisen ja pohdinnan kautta. Ymmärrämme nyt osallisuuden vahvistamisen, luontosuhteen ja elämyksellisyyden merkityksen paremmin. Opinnäytetyöprosessin aikana tiedonhakutaitomme ja siihen liittyvä lähdekriittisyys kehittivät. Opimme joustavuutta sekä vuorovaikutus- ja yhteistyötaitoja. Tärkeä osa on tavoitteiden toteutumisen arviointi, joiden myötä voi pohtia koko prosessin onnistumisia ja kehittämishaasteita. Olemme oppineet palautteen antamista ja vastaanottamista toisiltamme, avustajilta, opettajilta, toimeksiantajilta, leiriläisiltä ja heidän huoltajiltaan.

Yhteistyö toimeksiantajan kanssa sujui mielestämme hyvin opinnäytetyöprosessin aikana. Toiminnallisen osuuden toteutuksessa huomioimme toimeksiantajan toiveet, jotka liittyivät lähinnä leirin aikatauluun ja keston. Leirin sisällön ja ohjelman saimme ideoida vapaasti. Vastuun saaminen osoitti toimeksiantajaltamme luottamusta meitä ja ammatillista osaamistamme kohtaan. Yhteydenpito toimeksiantajan kanssa toteutui pääosin puhelimitse ja sähköpostitse. 4H-yhdistyksen toimisto sijaitsee Iisalmissa, joten meillä oli myös hyvä mahdollisuus käydä paikan päällä keskustelemassa leiriin liittyvistä asioista. Suunnitteluvaiheessa ja leirin aikana yhteistyö toimeksiantajan kanssa oli tiivistä. Leirin raportointi toteutui itsenäisemmin.

Opinnäytetyöprosessin aikana kohtasimme myös haasteita. Suunnittelimme leirin melko lyhyellä aikataululla, ja suunnitteluvaiheessa olisi ollut hyvä olla enemmänkin aikaa. Leirin toteutumisen kannalta tärkeät asiat ehdimme huomioida hyvin, mutta esimerkiksi leirin jälkeiseen arviointiin olisi ollut hyvä panostaa jo suunnitteluvaiheessa enemmän. Teoretiedon hankkiminen jo suunnitteluvaiheessa

auttoi leirin toimintatuokioiden tavoitteellista suunnittelua ja toteutusta. Kaikissa leirin toiminnoissa tuli pitää mielessä koko opinnäytetyöprosessin ajan asettamamme tavoitteet.

Opinnäytetyömme eettisyyttä voi pohtia esimerkiksi salassapitovelvollisuuden ja leirin raportoinnin luotettavuuden kannalta. Huomioimme salassapitovelvollisuuden opinnäytetyöprosessin aikana. Varmistimme, ettei ketään voida tunnistaa tekstistä. Pyysimme huoltajilta kirjalliset luvat lasten valokuvaamiseen. Varmistamme, että kuvat, sähköpostiviestit, lupalomakkeet, palautekyselyt säilytetään luotettavassa paikassa. Raportoimme leirin toteutumista rehellisesti. Teksti pohjautuu omiin kokemuksiimme ja saatuihin palautteisiin leiristä.

Saimme näkyvyyttä lehtijutun välityksellä; paikallinen lehti julkaisi leiristämme artikkelin. Artikkelin avulla saimme tuotua esille lapsen luontosuhteen tärkeyttä syrjäytymisprosessin ehkäisyssä. Kysyimme perheenjäseniltä luvan lasten osallistumiseen Iisalmen Sanomien tekemään lehtiartikkeliin. Mielestämme sosionomien olisi tärkeää tuoda luontosuhteen merkitystä esille omassa työssään. Sosionomit työskentelevät ihmisten kanssa arjessa, jolloin heillä on parhaat mahdollisuudet tukea yksilöä tekemissään valinnoissa. Sosionomit työskentelevät usein myös moniammatillisessa työryhmässä, jolloin tietoa pystyy helposti välittämään myös muille ammattiryhmille.

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden arviointi pohjautuu havaintoihin perustuvaan tietoon sekä kerättyyn palautteeseen. Palautetta oli mahdollisuus antaa kirjallisena ja nimettömänä. Vaikka saimme pääosin positiivista palautetta, tarkastelimme kuitenkin omaa toimintaamme ja leirin onnistumista kriittisesti. Mielestämme leirin arviointimenetelmät olivat pääosin toimivia. Huoltajille suunnatun palautekyselyn avulla saimme kerättyä mielipiteitä leirin käytännön järjestelyjen onnistumisesta. Näin saimme kerättyä tärkeää tietoa toimeksiantajallemme. Saadun palautteen perusteella voi yhteenvedona todeta, että leirille toivotaan jatkuvuutta.

Luotettavuuteen vaikuttaa se, että olemme käyttäneet teorian tietoa opinnäytetyön pohjana sekä noudattaneet ammattieettisiä periaatteita. Eettisyyden kannalta kiinnitimme huomiota myös tiedon hankintaan liittyviin asioihin kuten lähdekriittisyyteen. Lähteet olivat luotettavia ja mahdollisimman ajankohtaisia eri alan ammattilaisten ja asiantuntijoiden kirjoittamia. Käytimme sekä kotimaisia että ulkomaisia lähteitä. Olemme perustelleet pedagogisissa suunnitelmissa leirin sisällölliset valinnat.

Lasten luonnollista liikkumista saatetaan tehokkaasti estää päiväkodeissa esimerkiksi erialisilla kielloilla, kuten ”Älä hypi” tai ”Tstu paikallasi”. Tällöin usein syynä ovat vetoaminen turvallisuuteen tai tietämättömyys lasten kehitykseen vaikuttavan liikunnan merkityksestä. Luonnossa lapsi voi käyttää omaa mielikuvitustaan. Jos suurin osa tekemisistä on ohjattu ylhäältä käsin, lapsi voi menettää oman spontaanin lapsentasoisen vapautensa. Tällöin jatkuva ohjelmointi voi passivoida lapsen ja hän alkaa odottaa, että muut keksivät hänen leikkinsä. Tärkeää olisi, että lasten ja nuorten palveluja kehitettäisiin yhä toiminnallisempaan suuntaan ja luontoympäristöä hyödyntäen. Lasten oppimisvalmiuksien varhaista tukemista parhaimmillaan on juuri monipuolinen päivittäinen liikkuminen. (Polvinen ym. 2012, 9.)

Luontoon ja liikuntaan liittyvien palveluiden tarvetta ovat osaltaan lisänneet vanhempien kiire ja työpaineet yhdistettynä luontolukutaidottomuuteen. Eri toimijat tulisi saada toimimaan yhteistyössä luonnon hyödyntämisessä lasten ja nuorten hyväksi. Esimerkiksi päiväkotitoiminnassa päiväkodinjohdajien, päivähoiton tilaajapäälliköiden ja päivähoitajien olisi hyvä olla enemmän tietoisia luonnon hyödyntämisen mahdollisuuksista. (Polvinen ym. 2012, 10.)

Lasten ja nuorten kanssa toimivat tahot voivat hyödyntää opinnäytetyötämme. Toimintaa voi muokata tarpeen mukaan. Jatkotutkimusaiheena voisi olla lasten luontosuhteen vahvistaminen muissa varhaiskasvatuksen toimintaympäristöissä. Myös kouluikäisten lasten luontosuhteen vahvistamista erilaisin toiminnallisilla menetelmin voisi kehittää ja tutkia. Lisäksi erilaisten menetelmien kehittäminen ja niiden arviointi luontosuhteen vahvistamisessa voisi olla yksi aihe esimerkiksi opinnäytetyölle. Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi olla, miten lasten luontosuhdetta vahvistetaan eri päiväkodeissa.

LÄHTEET JA TUOTETUT AINEISTOT

- AUTIO, Tuire ja KASKI, Satu. 2005. *Ohjaamisen taito* – Liikunta tukemassa lapsen ja nuoren kasvua. Helsinki: Edita
- CHARLES, Cheryl ja LOUV, Richard. 2009. *Children's Nature Deficit: What We Know – and Don't Know*. [verkkodokumentti] Children and nature network [viitattu 5.3.2014]. Saatavissa: http://www.childrenandnature.org/downloads/CNNEvidenceoftheDeficit_01.pdf
- Children and nature network. 2012. *Children and nature worldwide: An exploration of children's experiences of the outdoors and nature with associated risks and benefits* [verkkojulkaisu] Children and nature network [viitattu 3.3.2014.] Saatavissa: <http://www.childrenandnature.org/documents/C118/> s. 52 – 53
- FROM, Kristine ja KOPPINEN, Marja-Leena. 2012. *Menossa mukana. Tukea tarvitsevan lapsen ja nuoren toiminnallinen osallistuminen*. Juva: Bookwell Oy.
- HEIKKINEN-PELTONEN, Riitta, INNAMAA, Marja ja VIRTÄ, Marjut. 2010. *Mieli ja terveys*. Helsinki: Edita Prima.
- Heiskanen, I. ja Kailo, K. 2006. *Ekopsykologia ja perinnetieto*. Helsinki: Green Spot.
- HIRSJÄRVI, Sirkka, REMES, Pirkko ja SAJAVAARA, Paula. 2013. *Tutki ja kirjoita*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- HOHENTHAL-ANTIN Leonie. 2009. *Muistot näkyviksi*. Muistelutyön menetelmiä ja merkityksiä. Jyväskylä: PS-kustannus.
- HUTTUNEN, Kristiina. 2011. Elvyttävä metsä. *LuontoPortti* [Verkkolehti] Luontoportti oy 2011 [viitattu 3.2.2014]. Saatavissa: <http://lehti.luontoportti.fi/fi/artikkelit/elvyttava-metsa>
- HYTÖNEN, Juhani. 2008. *Lapsikeskeisen kasvatuksen ydinkysymyksiä*. Helsinki: WSOY.
- JANTUNEN M. 2011. Lapsilähtöinen kasvatusta. Teoksessa: Jantunen T. & Lautela R. (toim.). *Lapsilähtöinen esiopetus*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- KALLIALA, Marjatta. 2008. *Kato mua! Kohtaako aikuinen lapsen päiväkodissa?* Helsinki: Gaudeamus.
- KARVINEN, Petteri, HINKKANEN, Jaana, NYKÄNEN, Riitta, KINNUNEN, Juha ja KARHU, Seppo. 1997. *Luonnossa kotonaan – luonto-opastuksen käsikirja*. Helsinki: Rakennusalan kustantajat RAK.
- KAUPPINEN, Riitta (toim.), SOMMERS-PIIROINEN, Johanna, VAINIO, Johanna, MÄKELÄ, Päivi, VILMILÄ, Fanny ja KATAJA, Elina. 2011. *Lapsen ääni – tarina minulta* [verkkojulkaisu] Pelastakaa lapset ry. Paintmedia [viitattu 3.2.2014]. Saatavissa: http://pelastakaalapsset-fi-bin.directo.fi/@Bin/0295e0ef539f172a3ea03fb68f666e12/1400572576/application/pdf/1313701/lapsen_aani_web.pdf
- KATAJA, Jukka, JAAKKOLA, Timo ja LIUKKONEN, Jarmo. 2011. *Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi*. Jyväskylä: PS-kustannus.
- KETOLA, Tapani. 2002. *Leirituuli. Käsikirja leiritoiminnan järjestäjille ja ohjaajille*. Hämeenlinna: Karisto Oy.
- KIM, Chan W. ja MAUBORGNE Reneé. 2007. *Sinisen meren strategia*. Helsinki: Talentum
- Kokljuschkin, M. 2000. *Seikkailuun. Varhaiskasvatuksen seikkailukirja*. 2. painos. Helsinki: Tammi.
- KORPELA, Kalevi. 2009. Luonto toimintaympäristönä ja hyvinvoinnin edistäjänä. HAUTALA, Tiina, HÄMÄLÄINEN, Tuula, MÄKELÄ, Leila ja RUSSI-PYYKKÖNEN, Mari (toim.) 2011. *Toiminnan voimaa. Toimintaterapia käytännössä*. Helsinki: Edita Prima, 80 – 81.
- LAAMANEN, Kai. 2002. *Johda liiketoimintaa prosessien verkkona – ideasta käytäntöön*. Helsinki: Suomen laatukeskus oy.

- LAINNE, Kaarina. ja NEITOLA, Marita. 2002. *Lasten syrjäytyminen päiväkodin vertaisryhmästä*. Turku: Suomen kasvatustieteellinen seura.
- Lapsiasiavaltuutetun www-sivut s.a. *Yhdenvertaisuus* [viitattu 5.3.2014]. Saatavissa: <http://www.lapsiasia.fi/yhdenvertaisuus>
- LAUTELA, Raija. 2011. Esiopetuksen lähtökohtia. Teoksessa: JANTUNEN, Timo ja LAUTELA, Raija (toim.). *Lapsilähtöinen esiopetus*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- LECKLING, Olli. 2006. *Laatu yrityksen menestystekijänä*. Helsinki: Talentum.
- LOUV, Richard. 2008. *Last Child in the Woods: Saving Our Children from Nature – Deficit Disorder*. New York: Algonquin Books.
- Luonto-Liitto ry:n www-sivu 2011a. Lapset luontoon 2011 -kampanjan ja Kevätseurannan avaus 10.3. Luonto-Liitto ry [viitattu 29.1.2014]. Saatavissa: <http://www.lapsetluontoon.fi/lapset-luontoon-2011-kampanjan-ja-kevatseurannan-avajaisiin/>
- Luonto-Liitto ry:n www-sivu 2011b. [viitattu 9.2.2013]. Saatavissa: <http://www.lapsetluontoon.fi/tietoa/>
- LYYTINEN, Paula. 1997. Lapsen kielen ja kommunikointitaitojen kehitys. Teoksessa LYYTINEN, Paula, KORHONEN, Mikko ja LYYTINEN, Heikki (toim.). *Näkökulmia kehityspsykologiaan – kehitys kontekstissaan*. Porvoo: WSOY.
- Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivu. 2008. *Lapsella on oikeus osallisuuteen ja aikuisten läsnäoloon* [verkkosivu] [viitattu 3.4.2013]. Saatavissa: http://www.mll.fi/medialle/tiedotteet_ ja_uutiset/?x41088=6065129
- Mannerheimin lastensuojeluliiton www-sivu. s.a. *Kasvatus ja kasvatustietoisuus* [viitattu 20.3.2013]. Saatavissa: http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/vanhemmuus_ ja_kasvatus/kasvatuksen_tapoja/
- MÄKINEN, Päivi, RAATIKAINEN, Eija, RAHIKKA, Anne. ja SAARNIO, Tuula. 2009. *Ammattina sosionomi*. Helsinki: WSOYpro Oy.
- NIKKINEN, Irja. 2001. *Metsämörri*. Nurmijärvi: Rakennusalan Kustantajat RAK.
- NOPPARI, Eija ja KOISTINEN, Paula. 2005. *Laatua vanhustyöhön*. Tampere: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- PARIKKA-NIHTI, Mari. 2011. *Pieniä puroja. Kasvua kohti kestävästä kehitystä*. Helsinki: Lasten keskus.
- PIHLAJA, Juhani. 2006. *Tutkielmalle vauhtia*. Lahti: Soceda.
- POLVINEN Kirsi, PIHLAJAMAA Jussi ja BERG Pekka. 2012. *Luonnosta hyvinvointia lapsille ja nuorille*. Kuvauksia luonnon hyvinvointivaikutuksista, palveluista ja malleista palveluiden kehittämiseen [verkköjulkaisu]. Kansallinen hyvinvointiverkosto. [viitattu 3.3.2014]. Saatavissa: http://www.sitra.fi/julkaisut/muut/Luonnosta_hyvinvointia_lapsille_ ja_nuorille.pdf
- ROOYACKERS, Paul. 1995. *Kielileikkikirja*. Helsinki: Edita.
- SALMINEN, Hanna. 2003. Luontosuhteen merkitys ympäristökasvatuksessa. Teoksessa PAAVOLA, Tommi, HIRVONEN, Matti, LUONA-HELMINEN, Raija, JÄÄSKELÄINEN, Leena, KARHU, Seppo ja PELTONEN, Oula-Matti (toim.). *Matkalla metsään – käsikirja 7–12-vuotiaiden retkeilyyn*. Helsinki: Edita Prima Oy.
- SALONEN, Kirsi. 2005. *Mieli ja maisemat*. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Helsinki: Edita Prima Oy.
- SALONEN, Kirsi. 2010. *Mielen luonto*. Eko- ja ympäristöpsykologian näkökulma. Helsinki: Green Spot.

Suomen 4H-liiton www-sivu s.a. [viitattu 11.2.2013.] Saatavissa: <http://www.4h.fi/jarjesto/>.

Stakes. 2005. *Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet* [verkkajulkaisu]. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus [viitattu 23.1.2014]. Saatavissa: <http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>

Tampereen Steiner-päiväkodin www-sivu s.a [viitattu 9.4.2014]. Saatavissa: <http://www.tampereensteinerpaivakoti.fi/index.php?pinc=1>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2013. *Syrjäytymisen ehkäisy on aloitettava varhain kaikissa arjen kehitysympäristöissä* [verkkajulkaisu] THL [viitattu 3.4.2013]. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi_FI/web/fi/uutinen?id=32574

TOIKKANEN, Ulla. 2014. Luontoympäristö elvyttää. *Lääkärilehti* [verkkodokumentti] Lääkärilehti 2014 [viitattu 3.3.2014]. Saatavissa: http://www.laakarilehti.fi/uutinen.html?opcode=show/news_id=14426/type=1

TUOMAALA, Tuija ja MYYRYLÄINEN, Maija. 2002. *Luonto tutuksi*. Jyväskylä: Gummerus.

TUOMI, Jouni ja SARAJARVI, Anneli. 2009. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Helsinki: kustannusosakeyhtiö Tammi.

VILÉN, Marika, VIHUNEN, Riitta, VARTIAINEN, Jari, SIVÉN, Tuula, NEUVONEN, Sohvi ja KURVINEN, Auli. 2006. *Lapsuus erityinen elämänvaihe*. Helsinki: WSOY.

VILKKA, Hanna ja AIRAKSINEN, Tiina. 2003. *Toiminnallinen opinnäytetyö*. Helsinki: Tammi.

VÄNSKÄ, Kirsti, LAITINEN-VÄÄNÄNEN, Sirpa, KETTUNEN, Tarja ja MÄKELÄ, Juha. 2011. *Onnistuuko ohjaus? Sosiaali- ja terveysalan ohjaustyössä kehittyminen*. Helsinki: Edita.

Ympäristöministeriö. 2012. *Kestävä kehitys* [verkkosivu] Ympäristöhallinto [viitattu 20.3.2013]. Saatavissa: <http://www.ymparisto.fi/default.asp?contentid=280280>

LIITE 1: LEIRIN MAINOS

METSÄINEN ELÄMYSLEIRI 5-7-VUOTIAILLE LAPSILLE

ma-pe 10.-14.6.2013

Klo 10-15

Sonkajärvellä

Mansikkavirran kylätalolla

Haluatko saada uusia luontoelämyksiä ja -kokemuksia? Tai haluatko lähteä mukaan metsäseikkailuun, muurahaissafarille ja metsän taidenäyttelyyn?

Kuuletko kuinka koivulla on asiaa, mitähän se haluaisi kertoa sinulle? Entä minne muurahaisella on niin kova kiire, tai minkä eläimen jäljet johtavat kannon alle?

Leiri järjestetään päiväleirinä, ja leirille mahtuu noin 12 lasta.

Leirin hinta 40€ (4H:n jäsenet -5€)

Lämmin ruoka ja välipala sisältyvät hintaan.

Ilmainen kuljetus Iisalimesta nuorisotalolta

ja Sonkajärveltä Kehypajalta!

Tiedustelut ja ilmoittautumiset ma 27.5.2013 mennessä mieluiten

sähköpostitse: iisalmi@4h.fi

tai p. 050 385 0085

TERVETULOA!

Järjestää: Iisalmen 4H-yhdistys ry ja sosionomiopiskelijat osana Savonia-ammattikorkeakoulun sosiaalialan opinnäytetyötä.

LIITE 2: LEIRIKIRJE

TERVETULOA LASTEN METSÄISELLE ELÄMYSLEIRILLE!

Mukavaa, että lapsenne pääsee osallistumaan leirille! Tässä kirjeessä on tietoja leiristä ja liitteenä myös esitietolomake, jonka toivomme teidän täyttävän. Esitietolomakkeen tiedot ovat tärkeitä leirin toteuttamisen kannalta. Leiriläiset ovat vakuutettuja leirin ajan.

Leirin järjestävät Iisalmen 4H-yhdistys ry ja sosionomiopiskelijat osana Savonia-ammattikorkeakoulun sosiaali-alan opinnäytetyötä.

Leiripaikka: Mansikkavirran kylätalo, Madesalmentie 483, 74300 Sonkajärvi.

Leirin ajankohta: Viikko 24. Maanantaista perjantaihin 10.–14.6.2013.

Leiripäivien pituus: Joka päivä 5 tuntia klo 10–15.

Leirimaksu: 40€ (4H-jäsenille 35€), johon sisältyy kuljetukset ja ruokailu.

Maksun voi maksaa ensimmäisenä leiripäivänä ohjaajille joko käteisellä, tai suorittaa tilille ennen leiriä, jolloin ensimmäisenä leiripäivänä tulee lapsella olla kuitti maksusta mukana: Tilinumero FI** **** *~~****~~ *~~****~~.
Saaja: Iisalmen 4H-yhdistys ry. Viestikenttään tieto: Metsäinen elämysleiri ja lapsen nimi.

Kuljetukset: Iisalimesta kuljetus lähtee Nuoristotalon edestä (Kirkkopuistonkatu 25) joka aamu klo 9:15 ja Sonkajärveltä Kehypajalta (Rutakontie 24) noin klo 9:45. Kyydityksissä on mukana myös leirin ohjaajia meno- ja tulomatkoilla. Kuljetukset ovat leiriläisille maksuttomia. Leiripaikalle voi tulla myös omalla kyydillä.

Leirin hintaan kuuluvat lämmin ruoka ja välipala, joten omia eväitä ei tarvitse ottaa mukaan.

Pukeutumisessa on hyvä huomioida se, että olemme leirin aikana paljon ulkona; eikä pieni sadekaan meitä haittaa. Lapsille tulee varata mukaan sadevaatteet, kumisaappaat, vaihtovaatteita, hyttyskarkotetta ja aurinkovoidetta.

Lapsille annetaan leirin ajaksi reissuvihkot, jotka kulkevat lapsen mukana. Reissuvihkoihin voimme puolin ja toisin kirjoittaa leirin aikana esiin tulleita huomioitavia asioita ja kuulumisia.

Keskiviikkona vierailemme Jyrskynvirran tilalla, jonne leiripaikalta on matkaa noin 10 kilometriä. Leirin puolesta on järjestetty kyyditykset leiripaikalta maatilalle, joten lapset voivat tulla normaalisti kello 10 Mansikkavirran kylätalolle, ja palaamme leiripaikalle ennen klo 15. Matkalla käymme myös Mustanjoen kodalla, jossa on järjestetty ruokailu. Tilavierailusta ei koidu lisäkustannuksia leiriläisille. Aamu- ja iltapäiväkuljetukset kulkevat myös normaalisti.

Sairaustapauksesta tai muusta poissaolosta voi ilmoittaa tekstiviestillä tai soittamalla. Muissakin tilanteissa leirin aikana ohjaajat tavoittaa puhelinnumeroista:

- Pirjo 040 *** *****
- Heli-Marketta (Marke) 040 *** *****
- Minna 040 *** *****

Lisäksemme leirillä on viisi avustajaa, jotka ovat myös opiskelijoita Savonia-ammattikorkeakoulusta. Nähdään leirillä! ☺

Terveisin,

Minna, Pirjo ja Marke

Savonia-amk sosionomiopiskelijat

*Valonlaiva soutaa
purppuraisen aamutaivaan yli,
polku herättelee käpylapset
naurusuiset, suomuhameiset.
Syvän vihreänä hehkuu metsäemon syli.*

Kesäaamu metsässä/ Inkeri Karvonen

LIITE 3: ESITIETOLOMAKE

ESITIETOLOMAKE – METSÄINEN ELÄMYSLEIRI 10.–14.6.2013

Täytättehän lomakkeen mahdollisimman pian, ja palautatte sen sähköpostilla tai postitse viimeistään tiistaihin 4.6.2013 mennessä. Kiitos.

S-posti:*****@edu.savonia.fi tai Iisalmen 4H-yhdistys ry

Kirkkopuistonkatu 25

74100 IISALMI

Leiriläisen nimi:

Syntymäaika:

Allergiat, lääkitykset tms.

Lapsi tarvitsee lääkkeiden ottamiseen ohjaajan apua: kyllä / ei

Ohjeet lääkityksen antamiseen:

Onko lapsenne ollut ennen mukana samantyyppisessä toiminnassa (leirit, kerhot tms.)?

Mitä muuta toivoisitte meidän huomioivan lapsenne kohdalla:

Toiveita ja odotuksia leirin suhteen:

Saako lapsestanne ottaa leirin aikana valokuvia?

- a) Lapsen omista kuvista tehdään muistoksi kuva-cd, jonka lapsi saa kotiin leirin päätyttyä. **Kyllä / ei**
- b) Iisalmen 4H-yhdistykselle tuotetaan osana opinnäytetyötä leiristä kansio, jossa on myös valokuvia leirin ajalta. Kuvat ovat "yleiskuvia", joissa lasten kasvot eivät näy.
Kyllä / ei

Osallistuuko lapsenne yhteiskuljetuksiin? Jos osallistuu, niin mistä lapsenne tulee kyytiin?**Huoltajien nimet ja yhteystiedot leirin aikana:**

Nimi:

Puhelinnumero:

Osoite:

S-posti:

Nimi:

Puhelinnumero:

Tämä
LEIRIDIPLOMI
on myönnetty

joka on osallistunut
Metsäiselle elämysleirille,
ja osoittanut suurta kunnioitusta ja innostusta
luontoa kohtaan leirin aikana.

Täten Topi-karhu nimeää hänet ilolla
Mestariluontotaitajaksi.
Tätä arvonimeä saa käyttää tämän diplomin haltija.

Aika ja paikka _____

Iisalmen 4H-yhdistys

Savonia-amk SS1K1 sosionomiopiskelijat

LIITE 5: PALAUTELOMAKE

Hei! Toivomme, että vastaisitte kysymyksiin lastenne kanssa.

Palaute auttaa meitä kehittämään toiminnastamme vielä parempaa.

Kaikenlainen palaute on aina tervetullutta. Kiitos.

Mukana on valmis vastauskuori.

Mistä saitte tiedon leiristä?

Mitä mieltä olette leirin sisällöstä /ohjelmasta?

Oliko leiripaikka mielestänne hyvä (esim. sijainti)?

Mitä mieltä olette leirin kestosta (päiväleiri: 5h / päivä, 5 päivää viikossa)?

Saitteko mielestänne tarpeeksi tietoa leiristä etukäteen?

Oliko leirimaksu mielestänne sopiva?

Vastasiko leiri odotuksianne?

Mitä haluaisitte muuttaa leirissä/ Miten mielestänne leiriä voisi kehittää?

Oliko leirillä jotain, mikä oli mielestänne erityisen hyvää?

Saiko lapsenne uusia elämyksiä ja kokemuksia leiriltä? Minkälaisia?

Huomasitteko leirin vaikuttaneen lapsenne suhtautumiseen luontoon (esimerkiksi luonnossa liikkumiseen, leikkimiseen)?

Mitä muita terveisiä haluaisitte lähettää leirin ohjaajille ja järjestäjille?

KIITOS VASTAUKSESTANNE!

AURINKOISTA KESÄÄ JA VÄRIKÄSTÄ SYKSYÄ!

Terveisin: Metsäisen elämysleirin ohjaajat

ja Iisalmen 4H-yhdistys

LIITE 6: LEIRIN VIIKKOSUUNNITELMA

LASTEN METSÄINEN ELÄMYSLEIRI 10.-14.6.2013

Maanantai 10.6. Mielikuvamatkailua Leirin aloitus	Tiistai 11.6. Muurahaisten polkuja ja puiden elämää	Keskiviikko 12.6. Maatilamatkailua ja kotaretkeilyä	Torstai 13.6. Luonnon taidenäytöksiä ja metsän tarinapolkuja	Perjantai 14.6. Karhujen elämää Leirin päätös
--	--	--	---	--

Välipala nautitaan joka päivä sopivalla hetkellä iltapäivästä. Lasten omat kuva-cd:t leiriltä lähetetään postitse kaikkiin koteihin leirin jälkeen.

<p>Klo 10–12 Päivän avaus Leikkejä ja luovuutta Klo 12–13 Eväshetki Klo 13–14 Mielikuvamatka metsään Klo 14–14:30 Metsän yllätyspussi Leiriakvaario Klo 14:30–15 Päivän muistelu kuvin ja lopetus</p>	<p>Klo 10–10:30 Päivän avaus Klo 10:30–12 Muurahaissafari Klo 12–13 Eväshetki Klo 13–13:30 Luonnosta näpräten Klo 13:30–14:30 Metsämestarin kanssa puun taimien istutus Klo 14:30–15 Päivän muistelu kuvin ja lopetus</p>	<p>Klo 10–10:30 Päivän avaus Klo 10:30–10:45 Matka Jyrskynvirran tilalle Klo 10:45–12:45 Eläimiä ja elämyksiä Jyrskynvirrantilalla Klo 12:45–14:45 Eväshetki kodalle Päivän lopetus Klo 14:45–15 Matka Mansikkavirran kylätalolle</p>	<p>Klo 10–10:30 Päivän avaus Klo 10:30–12 Taidetta luonnosta: luontoveistokset Klo 12–13 Eväshetki Klo 13–14:30 Metsäseikkailu Klo 14:30–15 Päivän muistelu kuvin ja lopetus</p>	<p>Klo 10–10:30 Päivän avaus Klo 10:30–12 Karhunkierros Klo 12–13 Eväshetki Klo 13–14 Valokuvamuistoja leiriltä Klo 14–15 Kotiväen vierailu leirillä Leiridiplomien jako Leirin päätös</p>
--	---	--	---	---

